

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ**

**YENİ YOKSULLUK BAĞLAMINDA DİLENCİLİK VE DİLENME
KÜLTÜRÜ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ**

Proje No: PYO.BKS.1915-C.22.001

**Prof. Dr. Selim EREN
Proje Yürütücüsü**

**EYLÜL 2023
SAMSUN**

ÖNSÖZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Bölgesel Kalkınma ve Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAPKOB) tarafından PYO.BKS.1915-C.22.001 proje numarası ile desteklenen ve Samsun Büyükşehir Belediyesi Zabıta Dairesi ile işbirliği çerçevesinde gerçekleştirilen *Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun İli Örneği* başlıklı bu çalışma, Samsun ili özelinde dilencilik olgusunu sosyolojik bir perspektif üzerinden bütüncül ve çok yönlü bir şekilde anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Proje, Samsun kenti özelinde yerel yönetimin yoksulluk ve dilencilik olgusuyla ilgili geliştireceği politikalara bilimsel temel sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Projenin bu doğrudan hedefinin yanı sıra beşeri bilimlere katkı sağlaması da beklenmektedir.

Projenin yürütülmesinde birçok kişi ve kurumun katkısı unutulamaz. Bu bağlamda, projenin saha araştırması boyunca güleryüz ve desteklerini esirgemeyen Samsun Büyükşehir Belediyesi Zabıta Dairesi'nin tüm yönetici ve çalışanlarına; projenin idari işlemlerini hızlandıran OMÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi personeline ve özellikle veri toplama sürecinde bizimle birlikte olan Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü lisans ve lisansüstü öğrencilerine emek ve katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Selim EREN

Proje Yürütücüsü

Doç. Dr. İlyas SUCU

Proje Araştırmacısı

Doktora Öğrencisi Barışcan KAYA

Proje Araştırmacı Yardımcısı

Doktora Öğrencisi Pelin KAYAALP ÖZCAN

Proje Bursiyeri

Doktora Öğrencisi Burakcan KAZAN

Proje Bursiyeri

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
2. YÖNTEM.....	9
3. BULGULAR.....	13
3.1. Bir Sosyal Tip Olarak Dilenci.....	15
3.1.1. Dilencilik Nedir? Yasalarla Toplumsallık Arasında.....	15
3.1.2. Dilencilikğin Günümüzdeki Görünümleri.....	18
3.1.3. Dilin Kullanımı: İnkâr! “Dini Kullanmam, Israr Etmem”.....	19
3.1.4. Dilencilikğin Kadınlaşması: Dilencilik Kadın İş mi?.....	20
3.2. Kültürel Edim.....	22
3.2.1. Duygusal Yük: Utanmanın Ağırılığı.....	24
3.2.2. Anneden Çocuğa: Dilencilikğin Aktarımı.....	25
3.2.3. Örgütlü Dilencilik: “Burası Benim Yerim!”.....	27
3.2.4. Hayaller: Süreklilik mi Kırılma mı?.....	28
3.3. Sosyal Dışlanma.....	29
3.3.1. Görün-mezlik İstenci: “Aşağılansan da Bu İşte Gurur Yapamazsın!”.....	30
3.3.2. Ötekinin Ötekisi: Dilencilerin Dahi İstemediği Mülteci Dilenciler!.....	31
3.4. Çalışmanın Reddi.....	34
3.4.1. Dilencilikğin Ekonomisi.....	35
3.4.2. İnkâr: “Ben Dilenmiyorum, Ticaret Yapıyorum!”.....	36
3.4.3. Çalışmamamın Gerekçeleri.....	37
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	39
KAYNAKLAR.....	44
EKLER.....	48
EK 1: Bilimsel Etik Kurul Onayı.....	48
EK 2: Mülakat Soruları (Yerli Dilenciler).....	49
EK 3: Mülakat Soruları (Göçmen Dilenciler).....	52
EK 4: Mülakat Soruları (Zabıta Memurları).....	55

ÖZET

Bu çalışmada, dilencilik olgusu neoliberal ekonomi-politiğin getirisi olan “yeni yoksulluk”, “göç”, “kentleşme” ve “çalışmanın reddi” gibi kavramlarla kesişimsel olarak düşünülmüş ve dilencilik eskisinden farklı olarak aldığı yeni görünümle ile kültürel edime dönüşme süreci sosyolojik bir perspektifle anlaşılmasına çalışılmıştır. Dilenciler tarafından dilencilik bir meslek olarak görülüp görülmemesi, dilencilerin örgütlü bir şekilde çalışıp çalışmadıkları, dilenme motivasyonları ile iç ve dış göçle birlikte dilencilik olgusunda meydana gelen değişimler tartışılmak istenilen temel sorulardır. Araştırmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler derinlemesine görüşme tekniğiyle elde edilmiş, verilerin analizinde ise MAXQDA nitel veri analizi programı kullanılmıştır. Araştırmada; dilencilerin “yeni yoksulluk, göç ve mekânsal ayrışma bağlamında dilencilik mecburiyetle özdeşleştirilenler” ve “güvencesiz, eğreti çalışma koşullarından kaçarken, örgütlü bir şekilde dilencilik mesleklaştırarak bir kültür haline dönüştürenler” şeklinde iki temel tipoloji sergilediği; bu durumun hem neoliberal piyasa ekonomisinin bir sonucu olduğu hem de burayı yeniden ürettiği ve bu heterojenliğin farklı sosyal politikalar üretmeyi gerekli kıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dilencilik, Neoliberalizm, Yeni Yoksulluk, Çalışmanın Reddi, Kültürel Edim.

ABSTRACT

Begging and Begging Culture in the Context of New Poverty: The Case of Samsun City

In this study, the phenomenon of begging is considered as an intersection with concepts such as "new poverty", "migration", "urbanization" and "refusal to work", which are the benefits of neoliberal capital economy. In addition, the new aspects of begging, different from the old ones, and the process of its transformation into a cultural act are tried to be understood from a sociological perspective. Whether begging is seen as a profession by beggars or not, whether beggars work in an organized manner, their motivations for begging, and the changes in the phenomenon of begging with internal and external migration are the main questions that are wanted to be discussed. Qualitative research method was preferred in the study and the data was obtained by in-depth interview technique, and the analysis was carried out with the MAXQDA program. According to the most basic conclusion of the research; beggars display two basic typologies: "those who identify begging with necessity in the context of new poverty, migration and spatial segregation" and "those who turn begging into a culture by professionalizing it in an organized manner while escaping from precarious, makeshift working conditions"; It has been concluded that this situation is both a result of the neoliberal market economy and that it reproduces this place, and that this heterogeneity makes it necessary to produce different social policies.

Key Words: Beggary, Neoliberalism, New Poverty, Refusal to Work, Cultural Act.

TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1: Görüşülen Dilencilerin Demografik Bilgileri.....	10
Tablo 2: Bulgu ve Kategoriler.....	13
Şekil 1: MAXQDA Kod Bulutu.....	14

1. GİRİŞ

Tarihsel olarak dilencilik; sosyo-kültürel etkenlerden, ekonomik şartlarda yaşanan dönüşümlerden, siyasi kırılmalardan ve toplumların maruz kaldığı savaş ve benzeri toplumsal felaketlerden kaynaklanabilmektedir. Dolayısıyla dilencilik; bireylerin ekonomik şartlarında yaşadığı kötüleşmeden kaynaklanabildiği gibi yaşam deneyimlerinin ve stratejilerinin kötüleşmesiyle kültürel nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Buradan hareketle dilencilik; toplumsal dayanışma bağlarından kopmuş veya bu bağlarla ilişkisini yitirmiş, aynı zamanda toplumsal hiyerarşide işgal ettikleri pozisyonu/konumu koruyamamış/kaybetmiş olan veya doğrudan sınıftan bir konumda doğan bu kişilerin, gerek küçük gruplar halinde, gerekse de bireysel olarak dilenme eylemine başvurmak suretiyle, toplumsalın yarattığı imkanlardan faydalanarak bunu bir yaşama yolu ve yöntemi haline getirmeleri şeklinde tanımlanabilir (Coşkun ve Erkilet, 2010).

Yoksulluk ise, beslenme, sağlık, eğitim, barınma gibi biyolojik ve toplumsal nitelikli temel gereksinimlerin yaşamsal sürekliliği sağlayacak asgari seviyenin altında seyretmesi durumuyla sınırları çizilen bir çerçeveye sahiptir (Turner, 1997: 68). Rahnema'nın da ifade ettiği gibi;

“Yoksulluk, dönemlere ve toplumlara göre değişen araçların, gücün ve toplumsal önemin yokluğuyla nitelenen, *başta gelmiş* ya da *gönüllü*, sürekli ya da geçici olan bir zayıflık, bağımlılık ve küçük düşme durumudur: para, güç, etki, bilim, teknik nitelik, doğuştan gelen onur, fiziksel güç, entelektüel yetenek, bireysel özgürlük ve saygınlık yokluğudur” (Rahnema, 2009: 132-3).

Bu bağlamda dilencilik ile yoksulluk tarihsel olarak birbiriyle paralel bir şekilde gelişim gösteren iki olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada yoksulluğun oluştuğu hemen hemen her yer ve zamanda dilencilik de bir gelir elde etme biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Günümüzün küresel kapitalizm koşullarında ise neoliberal ekonomi politikalarının yarattığı yoksulluk süreçleri gitgide tüm dünyayı, en çok da az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri etkisi altına almaktadır.

Neoliberal küreselleşme süreci sosyal uygulamaların yönünü ve kimler tarafından bu hizmetlerin sunulacağını değiştirdiği gibi kavramların içeriklerini de değiştirmektedir. Yoksulluk kavramı da bunların başında gelmektedir (Kesgin, 2012: 134). Küreselleşme ile birlikte gelen ulus devletin küçültülmesi özellikle yoksullar için modern devletin ana işlevlerini yok etmiştir (Yılmaz, 2012: 295). Bu yıllarda yoğunlaşan neo-liberalizmin egemenliği, yoksulluğun toplumsal bir sorun olarak görülmesini engellemiş, böyle bir

ortamda yoksulluktan bahsetmek *çağ-dışı* bir davranış olarak görülmüştür (Bora, 2007: 95). Bu süreçte devletin, ekonomik, siyasi ve toplumsal hayattaki rolü yeniden tanımlanmış ve devletin her aşamada etkin olduğu ve bireyin yanında yer aldığı, çeşitli kesimlerin toplumsal ve ekonomik olarak haklarını gözettiği sosyal ekonomik ve politik anlayıştan; bireyle piyasayı baş başa bırakan, toplumsal ve ekonomik haklarının piyasadaki fırsatlara dayandığı, kamu kesimini daraltan, sosyal devlet anlayışının çözülmeye başladığı bir anlayışa geçilmiştir (Durdu, 2009). Bununla birlikte sendikal örgütlenmelerin zayıflaması, ücretlerin düşmesi, kamu harcamalarının azaltılması, gelir dağılımındaki eşitsizliğin artması yoksulluğu çeşitlendirmiş ve çok boyutlu hale getirmiştir. Yeni yoksulluk kavramı ise tam da bu noktada ortaya çıkmıştır.

Buğra ve Keyder'e göre (2008: 4); toplumsal bütünleşme ihtimalini büyük çapta ortadan kaldıran koşulların bir ürünü olan yeni yoksulluk, toplumsal dışlanma riski taşıyan, kenarda kalan, özellikle ekonomik ilişkiler bakımından sistemle bütünleşmesi giderek zorlaşan bir tabakaya işaret etmektedir. Bu yönüyle yeni yoksulluk sadece maddi yoksunlukla değil, manevi bağların azalmasıyla/gevşemesiyle de alakalıdır. Işık ve Pınarcıoğlu (2001: 67-8) ise eski ve yeni yoksulluk kavramlarını sistem içi ve sistem dışı sınıflandırmasına dayandırarak, eski yoksulların, sistem içinde yerlerini koruyabilen ancak reel ücretlerin düşmesi sonucu yoksullaşan kitlelerden oluştuğunu, yeni yoksulların ise sistemden ekonomik, sosyal ve siyasal anlamda dışlanan ve mücadele gücü kalmayan kitleleri kapsadığını belirtmektedirler.

Önceleri nüfusun küçük bir kısmı açısından düşük sanayileşme hızı ve kentleşmeyle bağlantılı bir olgu olarak açıklanan yeni yoksulluk, neo-liberal politikalar sonucu kayıt dışı sektör, taşeronluk gibi istihdam biçimlerinin, esnek üretim adı altında ekonomide ağırlığının artması ile yaygınlaşması ve kronikleşmesine temel olarak daha geniş bir çerçevede kullanılmaya başlanmıştır (Mingione, 1993: 326). İlgili literatüre göre özellikle işsizlik ile yeni yoksulluk arasında kuvvetli bağlar olduğu görülmektedir. İşsizlik yoksulluğun temel nedenlerinden biriyken, ayrıca onu kronikleştirerek sosyal dışlanmayı artırmaktadır. İşgücünün dışında yer alan yoksul insanlar aynı zamanda zayıf pazarlık gücüne sahip olarak kentte sosyal dışlanmayı daha çok hissetmektedir (O'Keefe ve Visser, 2001). Günümüz yeni yoksullarını tarihin diğer dönemindeki yoksullardan ayıran en önemli özelliklerden biri tüketememeye bağlı olarak yaşanan sosyal çevreden dışlanma duygusudur (Erdem, 2006). Bu tür bir yoksulluk sadece maddi kazancın yeterli olmaması ile değil, aynı zamanda hayata karışmamak, şehir yaşamına dahil olamamak, dolayısı ile toplumsal hayata dahil olamamak ile ilgilidir.

Yeni yoksulluğun bu kapsayıcı doğası, yani hem küresel ve yerel ölçekte gerçekleşen ekonomik koşullara bağlı olarak maddi yetersizliği içermesi, hem de gündelik hayata sızarak burada yarattığı dışlanma hissi, onu kronikleştirmektedir. Başka bir ifadeyle, ekonomik ve sosyal anlamda bu denli kuşatıcı bir yoksulluğun kendi kültürünü oluşturması ve sürekli hale gelmesi kaçınılmazdır. Öyle ki söz konusu araştırmamızın öznesi olan dilenciler olduğunda, çalışma hayatına dahil olmamalarından kaynaklı yaşadıkları maddi yetersizlik, çeşitli sosyal dayanışma ağlarından yoksun olmaları, şehrin çeperlerine itilerek yaşadıkları mekansal dışlanma, eğitim, sağlık ve barınma gibi birçok hizmete erişimde yaşadıkları zorluklar, dilencilik kronikleştirmekte, dilencilik bir kültürel edime dönüşme olasılığını arttırmaktadır. Dilencilik kültürel edime dönüşmesi demek; yoksulluktan çıkma umudunun yok olması, geleceğe dair hayallerin kaybolması, devletle temasın en aza inmesi ve sosyal dayanışma ağlarının gevşemesi demektir. Böylece dilencilik tıpkı yoksulluk gibi kuşaklar arası aktarımı mümkün hale gelmektedir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki göç olgusu ile beslenen yoksulluk kavramı kentlerde yeni yoksulluk tanımlarının yapılmasına olan ihtiyacı daha çok artırmıştır. Kente göç etmeyi kırdaki göreceli yoksulluğundan kurtulmak için tek seçenek olarak gören kişi, bu kez de ‘yeni yoksul’ tanımını içerisine girmektedir. Nesnel ölçütlerin dışında toplumsal olarak kent yaşamına katılamayan, kentte yaşamalarına karşın kentin sunduğu hak ve olanaklardan yararlanamayan kişiler de ‘yeni yoksul’dur ve bu oran kentli nüfusun dikkate değer bir yüzdesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, göç alan büyük kentlerde, kent yoksulluğu sadece kentin kıyısında, varoşlarında ya da gecekonduarda görülen bir realite değil, aynı zamanda kentin merkezinde yaşanan bir gerçekliğe de tekabül etmektedir (Chakrapani ve Mitra’dan akt. Şenses, 2006: 161–162).

Fakat, yeni yoksulluk, yalnız kırdan kentte veya kentten daha büyük kentlere doğru gerçekleşen göç hareketleri ile ilişkili olmayıp, aynı zamanda farklı ülkelerden göçlerle de beslenmektedir. Uluslararası göçler olarak nitelendirebileceğimiz bu göçlerin Türkiye’ye doğru yoğun bir şekilde gerçekleştiriliyor olmasının dört temel nedeni mevcuttur. *İlk olarak* Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle dünyadaki göç siyaseti ve göç coğrafyasının kritik öneme sahip bir parçasını oluşturmaktadır. *İkinci olarak*, komşu olduğu ülkelerdeki artan iç savaş halleri bu ülkelerde yoğun bir şekilde ekonomik ve siyasi çatışmaların yaşanması uluslararası göçün Türkiye’ye yönelmesine neden olmaktadır. *Üçüncü olarak*, Avrupa ülkeleri ile göçmen kesim ülkeleri arasında bir köprü özelliği taşıyan Türkiye, Avrupa ülkelerinin, günümüzde uyguladığı politikalara paralel olarak ülkelerine göçmen kabul etmeyi zorlaştırmaları

nedeniyle bu uluslararası göç dalgasının en çok yöneldiği ülkelerden biri haline gelmiştir. Göçmenlerin kademeli bir şekilde Avrupa'ya geçişte Türkiye'yi bir durak olarak görmeleri ve AB ülkelerinin katı politikaları birçok göçmenin Türkiye'deki farklı şehirleri kendilerine yaşam alanı olarak seçmelerinde etken olmaktadır. *Son olarak* ise, çevresindeki diğer ülkelere oranla refah seviyesi nispeten daha iyi olan Türkiye, son yıllarda uluslararası göçe oldukça fazla maruz kalmaktadır (Deniz, 2014: 184-185; Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 1).

Uluslararası göçler ve iç göçlerle birlikte yeni yoksulluğun görünürlüğünün artacağı ve hızlı göçlerin kentsel alanlardaki yavaş istihdam artışları karşısında hızlı bir enformelleşme ve buna bağlı olarak yoksullaşma sürecine yol açacağı düşünülmektedir. Hem ulusal hem de uluslararası göçlerde, kırdan gelen kesim, kentteki formel piyasaya katılabilecek eğitim, bilgi ve beceriden yoksun olup, en düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar. Enformel sektör, kentlere göç eden tüm kırsal göçü emme gücünden yoksundur. "Gelip geçici", "saklı" olan bu iş gücü, ancak zamanı geldiğinde kısmen, yarı zamanlı ve düşük ücretlerle çalışmaktadır (Harvey, 2010: 246).

Yeni yoksulluğun diğer bir temel görüntüsü de tüketim olgusuyla bağlantılıdır. Baudrillard'a göre (2010: 93); sistem insanlara emekçiler, tasarruflular olarak değil, ama gitgide daha çok tüketiciler olarak ihtiyaç duymaktadır. Emeğin üretkenliği giderek teknoloji ve örgütlenmenin, yatırım ise giderek şirketlerin payına düşmekte; günümüzde bireyin birey olarak gerekli ve hemen hemen yeri doldurulamaz olduğu yer ise tüketici konumu olmaktadır. Yeni yoksullar modern toplumun temel karakteristiği olan tüketim fonksiyonunu yerine getiremeyen, haliyle tüketim toplumunda tüketemedikleri için normal toplumsal yaşayışını devam ettiremeyen insanlardır. Yeni yoksullar, içinde buldukları zaman ve mekân standartlarının doğru ve uygun diye tanımladığı biçimde beslenemeyen veya giyinemeyen ve her şeyin ötesinde norma uygun olarak yaşayamayan insanlardır. Tatminkâr bir gelir, kredi kartları ve daha güzel bir yarın umudundan yoksundurlar ve tüketici olmayanlardır.

Tüm bu çerçevede, yeni yoksulluk olgusunun farklı yönlerini yansıtan boyutları; işgücüne dahil olamama, yetersiz ve istikrarsız kaynak sahipliği, tüketime yeterince katılamama, yetersiz barınma, kamusal alt yapı hizmetlerindeki yetersizlik, sosyal güvenlik mahrumiyet, hukuksal güvenceden yoksunluk, karar alma süreçlerine katılamama ve yoksul kesimin sessizliği olarak sıralanabilir (Ocak, 2016; Buğra ve Keyder, 2008). Ayrıca yeni yoksulluk, kadınlar, gençler/çocuklar, yaşlılar, engelliler, etnik gruplar ve göçmenler gibi birçok sosyal kategoriyi neredeyse bir bütün olarak kapsamaktadır (Funken, 1995; Şener, 2012). Dilencilik ise bu kategorilerin hepsini yatay olarak kesmektedir. Öyle ki, daha önce

belirtildiği üzere; yeni yoksulluk, önceki formuyla kıyaslandığında, salt parasal bir yoksulluk değil, beşerî, sosyal, kültürel ve manevi alanları da kapsayacak bir şekilde mutlak anlamda bir yoksulluktur. Özellikle dilenciler, hem işgücünden yoksun kimseler olarak maddi yoksunluğu hem de sınıfsal hiyerarşide konumladıkları pozisyon gereği manevi yoksunluğu yaşayanlar olarak “yeni yoksulluğu” belki de en fazla hisseden kesim olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak ilgili literatüre bakıldığında neoliberal küreselleşmenin dilencilik olgusuyla olan ilişkisi ihmal edilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de dilencilik üzerine yapılan araştırmaları beş başlık altında incelemek mümkündür: *İlk olarak*; dilencilerin genel profili ve dilenme stratejilerini ortaya koymaya çalışan araştırmalar (Vatandaş, 2002; Palabıyık, 2010; Taburoğlu, 2018) dikkat çekmektedir. Bu çalışmalarda genellikle, dilencilik olgusunun ve dilenme stratejilerinin tarihsel gelişimine odaklanılmaktadır. *İkinci olarak*; yoksulluk ile dilencilik olgusu arasındaki ilişkiyi konu alan çalışmalarda (Parin, 2010; Kalfa-Topateş, 2015); dilencilik olgusunun dünya genelinde uygulamaya konulan neoliberal küreselleşme politikalarıyla ilişkisi kurularak, özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki dilencililiğin neoliberal dönemdeki yeni yoksullukla paralel bir gelişim içerisinde geliştiği ve bununla birlikte dilenme eyleminin enformel dayanışma ağlarına sahip bir kültür haline geldiği vurgulanmaktadır. *Üçüncü olarak*; dilencilik olgusunu bir kent sorunu olarak ele alan çalışmalarda (Özcan, 2002; İBB, 2009¹; Özer ve Yontar, 2013; Birtek, 2014); kentlerin sürdürülebilir kılınmasında asli unsurun güvenlik olduğuna vurgu yapılarak, dilencilik olgusu daha çok bir suç kategorisi çerçevesinde değerlendirilmekte ve kent güvenliğini tehdit eden boyutlar üzerinden tartışılmaktadır. Bununla beraber bu çalışmalar; dilencilere istihdam alanı yaratılmasına ve yaşam standartlarının iyileştirilmesine yönelik ilgili kurum ve kuruluşlara ve sivil toplum örgütlerine; problemin çözümüne yönelik iyileştirici veya politika geliştirici öneriler sunmaktadır. *Dördüncü olarak*; dilencililiğin ahlaki ve istismar boyutunu inceleyen çalışmalarda (Vatandaş, 2002; Kükreler, 2014); genellikle dini referanslar ve ifadeler üzerinde durularak dilencilik olgusunun vicdani yönü tartışılmaktadır. İyilikseverlik, merhamet duygusu veya sosyal dışlanma, ötekileştirme gibi kavramlar üzerinden dilencilerin ve dilencilere yardım eden bireylerin etik unsurlar karşısındaki tutumları sorgulanmaktadır. *Beşinci ve son olarak*; halkın dilencilik olgusuna bakış açısını inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar (Demirtaş, 2006; Coşkun ve Erkilet, 2010); bir toplumsal problemin oluşmasında, algılanış şeklinin tespit edilmesinde ve çözümünde

---

¹ “Bir Kent Sorunu: Dilencilik: Sorunlar ve Çözüm Yolları Sempozyumu Tebliğler Kitabı”, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Zabıta Daire Başkanlığı, İstanbul, Yılmaz Matbaası, 2009.

konunun halk tarafından değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yaparak, araştırılan konu hakkında halkın değerler dünyasını, davranış ve alışkanlıklarını inceleyip açıklama amacını taşımaktadırlar. Bu bağlamda, bu çalışmaların asıl odak noktasını; halkın dilencilik olgusuna bakış açısını bireylerin inanç ve aidiyetleri üzerinden değerlendirerek probleme yönelik bir çözüm geliştirme çabası oluşturmaktadır.

Bu çalışmada ise dilencilik olgusu neoliberal kapital ekonominin getirisi olan yeni yoksulluk, göç, kentleşme ve “çalışmanın reddi” gibi kavramlarla kesişimsel olarak düşünülmüş ve dilencilik eskisinden farklı olarak aldığı yeni görünümle ile kültürel edime dönüşme süreci sosyolojik bir perspektifle anlaşılmalı çalışılmıştır. Dilenciler tarafından dilencilik bir meslek olarak görülüp görülmemesi, dilencilerin örgütlü bir şekilde çalışıp çalışmadıkları, dilenme motivasyonları ile iç ve dış göçle birlikte dilencilik olgusunda meydana gelen değişimler tartışılmak istenilen temel sorulardır.

Özellikle dilencilik neoliberal kapitalizmde bir tercih olarak bilinçli bir şekilde çalışmanın reddini içerip içermediği ve bu yönüyle sistem karşıtı boyutu araştırmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Öyle ki, Orta Çağ’a kadar çalışma lanetlenip, sadece kölelerin gerçekleştirdiği aşağılayıcı bir faaliyet olarak görülürken; dilencilik, sosyal yaşamda bir problem olarak öne çıkmamaktadır. Geç feodalite döneminde ise, toplumsal yapının çözülmeye başlaması ve sonrasında ticari kapitalizmin gelişmesi ile birlikte, köyünden ayrılan, zanaatını bırakmak zorunda kalan ve geleneksel iş gücünden kopan kimselerin “dilenci”, “aylaklar”, “gezinler” olarak tanımlanması ve kapitalist çalışmanın, insanın özü ve bir erdem olarak kutsanması söz konusudur (Castell, 2017; Eaton, 1990). Buna karşın, neoliberal kapitalizm sürecinde çalışma kavramına yüklenen anlam ve işlevlerin yeniden dönüşüm geçirmesi ile birlikte “Çalışmanın sonu mu?” (Gorz, 2014; Meda, 2018) tartışmaları ortaya çıkmış ve bu noktada dilencilerin de çalışmayı bilinçli ve örgütlü bir şekilde reddedip reddetmediğinin incelenmesi araştırmaya değer bir sorun olarak görülmüştür. Dolayısıyla, çalışmanın; “lanet”, “kutsanma” ve “son” biçiminde kazandığı anlamlara paralel olarak, dilencilik, “son” durakta aldığı biçim ve geçirdiği dönüşümün incelenmesi literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Projenin öncelikli amacı; Samsun ili özelinde yerel yönetimin yoksulluk ve dilencilik olgusuyla ilgili geliştireceği politikalara bilimsel temel sağlamaktır. Türkiye’de yoksulluk çalışmaları ve yoksulluk ilgisi ancak 1990 sonrasında ağırlıklı olarak izleyebileceğimiz bir süreçtir. Haliyle yoksulluğun bir tezahürü olarak dilencilikle ilgili alan yazımın birincil verilere dayalı analizlerle tipoloji oluşturulmasına ve teorize edilmesine olan ihtiyaç devam

etmektedir. Yoksulluk kültürü, “dip sınıf” gibi mevcut kuramların Türkiye’nin toplumsal yapısı önünde sınanmasından ziyade bu kuramsal zenginlikten de istifade ederek fakat yapısal farklılaşmalara da dikkat kesilerek yeni ve özgün açıklamalara varmak zaruridir. Bu bağlamda araştırmanın, alan yazınına katkı vereceği düşünülmektedir. Ayrıca, proje sonuçlarının bir çalıştay vasıtasıyla tartışmaya açılmasının, bu konuda Türkiye’de çalışma yapan uzmanlarla proje ekibinin Samsun’da bir araya gelmesinin ve bilgi-tecrübe paylaşımının, öncelikle proje raporunun gelişimi ve bu bağlamda yapılacak akademik yayınlar açısından verimli olacağı öngörülmektedir.

Ayrıca Türkiye’de yoksulluk, ulusal düzeyde kimi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin de yakından ilgilendiği bir olgudur. Bu bağlamda başta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı olmak üzere birçok kurum; kentleşme, göç vb. gibi süreçlerle yoksulluğun değişen görünümü üzerine konuyla ilgili araştırmalar yaptırmakta, uygulayacakları sosyal politikaların hedef kitleyi kapsamaması ve sürdürülebilir olmasını temin için sosyal bilimcilerin bilgi ve tecrübelerine başvurmaktadır. Özellikle neoliberal ekonomi-politik uygulamaların tüm dünyada yaygın olarak sürdürülmesi, iç ve dış göç hareketlerinin yoğunlaşması vb. gibi süreçler yoksulluğun biçimini de farklılaştırmıştır. Günümüzde gittikçe “yeni yoksulluk” olarak karşımıza çıkan bu yoksulluk biçimi, aynı zamanda tüm bu süreçlerden beslenen dilencilikğin görünüm, algılama, kültür ve tipolojisinde de birçok farklılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu da gerek yoksulluk gerekse dilencilikle ilgili yeni çalışmaları ve mevcut sosyal politikaları güncellemeyi zorunlu kılmaktadır.

Diğer taraftan, yoksulluk ve dilencilik, aynı zamanda ulusal ve yerel düzeydeki gönüllü/sivil oluşumların da ilgisinde olan bir konudur. Daha ziyade yoksulluk/dilencilikle mücadele merkezli bu oluşumlar, yoksul/dilenci tipolojisi oluşturma, bu süreçlerin kültürle irtibatını açığa çıkarma ya da kalıcı sosyo-politik çözümler üretmekten ziyade bir anlamda “pansuman” işlevi görmekte, ayni/nakdi yardımların odak noktasında olduğu bir mücadele politikası sürdürmektedirler. Bu çabaların çok kıymetli olduğu göz ardı edilmemekle birlikte yine de iki hususa dikkat çekmek gerekir: İlki, sosyal araştırmaya dayalı olmayan ve yerel düzeydeki ilgili kamu kurumlarının koordinasyonunda tüm mücadele paydaşlarının birlikte hareket etmedikleri bir yoksullukla/dilencilikle mücadele, hedef kitleyi belirsizleştirecek ve sosyal yardıma bağımlı bir kitlenin oluşmasını kolaylaştıracaktır. İkincisi ise, yardım gönüllülerinin yaşayacağı ümitsizlik ve yoksul/dilenciye bakışlarında oluşacak algı farklılaşmasıyla ilgilidir. Bunca kamu/özel mücadele kurumuna ve sosyal yardımlara rağmen gelinen noktada gözle görülür bir iyileşmenin ve gerçek mağdur ile kültürel bir saikle yardım dilenenler arasındaki

ayırımın net olmaması, yardım gönüllülerinin yoksul/dilenciye bakışını olumsuzlaştıracaktır. Tüm bu söylenenlerle birlikte kurumsal işbirliği temelli sosyal araştırmaların önemi daha çok belirginleşmektedir.

Son olarak; proje kapsamında araştırma sonuçlarının Türkiye’de konuyla ilgili çalışan uzmanları ve Samsun’daki kamu-özel kurum ve kuruluşları davetle birlikte bir çalıştayda derinleştirilmesi ve raporlandırılması, akabinde ise ortaya çıkan ve içerisinde somut sosyal politika uygulamalarını içeren bu raporun yerel düzeydeki konuyla ilgili tüm kamu-özel kurum ve kuruluşlarla paylaşılması planlanmaktadır. Araştırmanın bu hedefinin kendisinden sonraki sosyal araştırmalara örneklik teşkil etmesi ve kurumlar arası işbirliği noktasında bir kültür oluşturması ise araştırmacıların temennisidir.

2. YÖNTEM

Araştırmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi temel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmada olaylar ve bağlamların dili konuşur. Dolayısıyla nitel araştırmalar problemi toplumsal-tarihsel bağlama duyarlı olarak, sistemden koparmadan ve egemen olan ilişkiler ağını göz ardı etmeden kendi doğal ortamında keşfetmeye, yorumlamaya ve anlamlandırmaya çalışır (Neuman, 2016). Bireyin içinde yer aldığı koşullara, sosyal olguların bağlamsal özelliklerine, tarihsel, sosyal, mekânsal varoluşlara ve simgesel anlam dünyasına duyarlı, esnek bir yöntem anlayışı ve doğrudan alıntılarla oluşturulan nitel veriler, araştırmacının kendi sözcüklerinden çok, araştırılanın ifadesindeki asıl anlamı kavrayabilme olanağı sunmaktadır (Kümbetoğlu, 2005). Bu olanaklardan yararlanabilmek amacıyla araştırmada niteliksel yöntem ve yöntemin tekniklerinden olan derinlemesine görüşme tercih edilmiştir. Derinlemesine görüşme, araştırılan konunun bütün boyutlarını kapsayan, daha çok açık uçlu soruların sorulduğu ve detaylı cevapların alınmasına imkan veren bir veri toplama tekniğidir (Neuman, 2016).

Bu amaçla öncelikle biri yerli diğeri göçmen dilenciler için olmak üzere iki ayrı mülakat cetveli oluşturulmuş ve bu cetvel araştırma problemlerine uygun veri elde edebilme ve uygulama bakımından pilot görüşmelerle sınanmıştır. Mülakat cetveli, katılımcıların yaş, cinsiyet, göç, dilenme süresi vb. değişkenlerine duyarlı bir şekilde tasarlanmıştır. Açık uçlu yarı yapılandırılmış mülakat cetvelinin çalışmanın ampirik verilerini elde etmede işlevsel olacağı düşünülmüştür. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinde, katılımcıya bir konu hakkında önceden hazırlanmış sorular yöneltilmektedir, bu sorular temel olarak ucu açık sorulardır ve mülakat yapılan kişiyi kendini ifade etmesi için cesaretlendirdiğinden soruların sıralamasında ve gerektiğinde değiştirilmesinde esneklik sağlamaktadır. Ayrıca araştırmacı ile mülakat yapılan birey arasında daha fazla etkileşime, tartışmaya ve olayların açıklığa kavuşturulmasına imkân tanımaktadır (Bogardus, 1954; Marshall ve Rossman 1989; Bailey, 1987).

Görüşmeler, Atakum Belediyesi Zabıta Müdürlüğü, İlkadım Belediyesi Zabıta Müdürlüğü ile Atakum, İlkadım ve Canik ilçelerinde dilencilerin mesken tuttuğu bilinen belli caddelerde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin zabıta müdürlüklerinde gerçekleştirilmesi ve bu sebeple

görüşmecilerin devlet yetkilileri ile konuştuklarını düşünerek mülakat sorularına çekinerek ve çelişkili cevap vermeleri ile sokakta gerçekleşen görüşmeler sırasında dilencilerin maddi bir beklentiye girmesi ve mülakat sırasında diğer dilenciler tarafından gerçekleşen müdahaleler araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bu durum araştırmacılar tarafından saha gözlemleri ve zabıta memurlarıyla yapılan görüşmelerle aşılmaya çalışılmıştır.

Mülakatlar yapılırken kişilerin özlük haklarını sarsacak sorulardan kaçınılmış ve kimlikleri gizli tutulmuştur. Katılımcılar, en az 1 yıldır dilencilik yapan kişilerle sınırlandırılmış ve araştırma yeterli doygunluğa ulaştığı noktada sonlandırılmıştır. Mülakat süreçlerini, alanda lisans ve lisansüstü eğitim almakta olan sosyologlar yürütmüştür. Gerekli hallerde yabancı uyruklu dilencilerle görüşme esnasında tercüman yardımına başvurulmuştur. Verilerin analizinde, MAXQDA nitel veri analizi programı kullanılmıştır. Öncelikle dilenci ve zabıtlar ile yapılan görüşmelerin ses kayıtları deşifre edilmiş ve saha gözlem notları ile birlikte MAXQDA programına aktarılmıştır. Ardından deşifrelerin okuması yapılarak metin üzerinde çeşitli notlar alınmış ve sonrasında kodlamalar yapılmıştır. Kodlamaların tekrar gözden geçirilmesiyle birlikte ana ve alt temalar oluşturulmuş ve temalar, doğrudan alıntılarının yer aldığı betimsel analiz yöntemi ile desteklenmiştir.

Tablo 1: Görüşülen Dilencilerin Demografik Bilgileri

	Cinsiyet	Uyruk	Yaş	Eğitim	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Yaşadığı Yer
Görüşmeci 1	Kadın	TC	49	Yok	Evli	4	Cevap Yok
Görüşmeci 2	Kadın	TC	24	İlkokul Terk	Evli	3	Meskenler
Görüşmeci 3	Kadın	Göçmen	32	Yok	Evli	1	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 4	Kadın	TC	40	Yok	Evli	4	Atakent
Görüşmeci 5	Kadın	Göçmen	55	Yok	Evli	5	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 6	Kadın	Göçmen	64	Yok	Evli	5	İlyasköy
Görüşmeci 7	Kadın	TC	24	Ortaokul	Evli	2	Kirazlık
Görüşmeci 8	Kadın	TC	38	Yok	Boşanmış	1	Kerimbey
Görüşmeci 9	Kadın	TC	28	Ortaokul Terk	Evli	2	Kerimbey
Görüşmeci 10	Kadın	TC	21	Ortaokul Terk	Evli	2	Cevap Yok
Görüşmeci 11	Kadın	TC	22	Yok	Evli	2	Kirazlık
Görüşmeci 12	Kadın	TC	46	İlkokul	Evli	3	Baruthane
Görüşmeci 13	Kadın	Göçmen	20	Yok	Evli	2	Gazi Mah.
Görüşmeci 14	Kadın	TC	21	İlkokul Terk	Evli	2	Derebahçe
Görüşmeci 15	Kadın	TC	45	Yok	Boşanmış	2	Sungurlu
Görüşmeci 16	Kadın	Göçmen	30	Yok	Evli	3	İlyasköy
Görüşmeci 17	Kadın	Göçmen	22	Cevap Yok	Evli	2	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 18	Erkek	TC	16	Lise Terk	Bekar	Yok	Unkapanı
Görüşmeci 19	Erkek	Göçmen	14	Ortaokul Terk	Bekar	Yok	Derebahçe

Görüşmeci 20	Kadın	TC	27	Yok	Evli	3	Derebahçe
Görüşmeci 21	Kadın	Göçmen	38	Ortaokul Terk	Evli	2	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 22	Erkek	TC	63	Yok	Dul/Vefat	5	İkiyüz Evler
Görüşmeci 23	Kadın	TC	16	Lise Terk	Bekar	Yok	Kirazlık
Görüşmeci 24	Erkek	TC	13	İlkokul Terk	Bekar	Yok	Cumhuriyet Mah.
Görüşmeci 25	Kadın	TC	13	Yok	Bekar	Yok	Selyeri
Görüşmeci 26	Kadın	Göçmen	20	Ortaokul Terk	Evli	2	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 27	Kadın	TC	14	Lise/Öğrenci	Bekar	Yok	Derebahçe
Görüşmeci 28	Kadın	TC	13	İlkokul Terk	Bekar	Yok	Derebahçe
Görüşmeci 29	Erkek	Göçmen	14	İlkokul Terk	Bekar	Yok	Hastanebaşı
Görüşmeci 30	Kadın	TC	58	Yok	Bekar	3	Belediye Evleri
Görüşmeci 31	Kadın	TC	31	Yok	Evli	3	Derebahçe
Görüşmeci 32	Kadın	TC	57	Yok	Dul/Vefat	4	Çarşamba
Görüşmeci 33	Erkek	TC	14	Ortaokul Öğrenci	Bekar	Yok	Derebahçe
Görüşmeci 34	Kadın	TC	58	Yok	Evli	5	Belediye Evleri
Görüşmeci 35	Erkek	TC	16	Lise Öğrenci	Bekar	Yok	İkiyüz evler
Görüşmeci 36	Kadın	TC	27	Yok	Evli	2	Kirazlık
Görüşmeci 37	Kadın	Göçmen	25	Yok	Evli	5	Zeytinlik
Görüşmeci 38	Kadın	TC	16	Yok	Bekar	Yok	Derebahçe
Görüşmeci 39	Kadın	TC	10	İlkokul Öğrenci	Bekar	Yok	Derebahçe
Görüşmeci 40	Kadın	TC	65	Yok	Evli	4	Çarşamba
Görüşmeci 41	Kadın	TC	24	İlkokul Terk	Evli	2	Terme
Görüşmeci 42	Erkek	TC	36	İlkokul	Evli	3	Hastanebaşı
Görüşmeci 43	Erkek	Göçmen	14	İlkokul Terk	Bekar	Yok	Hastanebaşı
Görüşmeci 44	Kadın	Göçmen	30	İlkokul Terk	Evli	1	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 45	Kadın	Göçmen	32	Yok	Evli	2	Gaziosmanpaşa
Görüşmeci 46	Kadın	TC	25	Yok	Evli	2	Meskenler
Görüşmeci 47	Kadın	Göçmen	27	Yok	Evli	3	İlyasköy
Görüşmeci 48	Kadın	Göçmen	22	Yok	Evli	2	Belediye Evleri
Görüşmeci 49	Kadın	TC	33	Yok	Evli	3	Güzeldere Mah.
Görüşmeci 50	Kadın	Göçmen	25	Yok	Evli	4	İlyasköy

Proje, OMÜ Bölgesel Kalkınma ve Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi aracılığıyla yürütülmüştür. OMÜ Bölgesel Kalkınma ve Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi; Türkiye'nin, Merkezin bulunduğu bölgenin ve Samsun'un her türlü toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapılarıyla ilgili akademik çalışma ve araştırmalar ile yayınlar yapmayı, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliğinde bulunmayı, bilimsel toplantılar düzenlemeyi ve bunlara katılmayı öncelikli hedefleri olarak belirlemiştir. Dolayısıyla yapılacak olan söz konusu bu proje ile OMÜ Bölgesel Kalkınma ve Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi öncelikli hedefleri arasına almış olduğu; üniversite-şehir ve üniversite-kamu kuruluşları ile olan irtibatın güçlendirilmesi, birlikte

çalışabilme ve sorun alanlarına dönük akademik bilgi üreten kesimle sosyal politika geliştiricilerini ve uygulayıcılarını bir araya getirebilme imkânını sağlamaktadır.

Bu doğrultuda proje; Ondokuz Mayıs Üniversitesi Bölgesel Kalkınma ve Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi ve İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Bölümü ğretim yeleri, lisans/lisansüstü öğrencileri ile Samsun Büyükşehir Belediyesi Zabıta Dairesi Başkanlığı ile birlikte yürütülmüştür. Ortaya çıkan bulguların sadece akademik bir çevrede tartışılmakla yetinilmeyip, aynı zamanda sosyal politika uygulamasına dönüştürülecek olması, projenin önem ve farklılığını göstermektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de teorik ve uygulamalı araştırmaların çok azının sosyal politika ya da nihai uygulayıcıların ihtiyaçlarına dönük çıktı ürettiği bilinmektedir. Bu araştırma ise sosyolojik bir perspektif sunmanın yanı sıra öncelikli olarak bir kamu kuruluşunun talebi ve desteği doğrultusunda şekillendiği için sosyal politikaların üretilmesine sunacağı katkı ile ilk elde farklılaşmaktadır. Bu bağlamda projenin araştırma konusu hakkında ilgili politika yapıcı kurum ve kuruluşlara stratejik bilgileri sağlayacağı, güncel/derinlikli veriler sunacağı ve uygulanacak politikalara kaynak teşkil etme potansiyeline sahip olduğu açıkça görülmektedir.

3. BULGULAR

Bölüm dört temel bulgu ve onun alt temalarından oluşmaktadır: İlk ana bulgu olan “*Bir Sosyal Tip Olarak Dilenci*” başlığında dilenciliğin sosyolojik bir tanımı yapılmak istenmiş ve farklı dilenci kategorileri anlaşılmasına çalışılmıştır. İkinci bulgu olan “*Kültürel Edim*” temasında dilenciliğin yeni yoksulluk bağlamında kronikleşme süreci, kuşaklar arası aktarımı ve örgütlenme biçimi incelenmiştir. Üçüncü bulgu olan “*Sosyal Dışlanma*” başlığında dilencilerin toplumsal dışlanma sürecini nasıl deneyimlediği ve bu dışlanma sürecinde mülteci dilencilerin özgün durumları kavranmaya çalışılmıştır. Son başlı olan “*Çalışmanın Reddi*” bulgusunda ise dilenciliğin ekonomisi anlaşılmasına çalışılmış ve dilencilerin çalışmayı reddetmesindeki parametreler sorgulanmıştır.

Tablo 2: Bulgu ve Kategoriler

BİR SOSYAL TİP OLARAK DİLENCİ <ul style="list-style-type: none"> • Dilencilik Nedir? Yasalarla Toplumsallık Arasında • Dilenciliğin Günümüzdeki Görünümleri • Dilin Kullanımı: İnkâr! “Dini Kullanmam, İsrar Etmem” • Dilenciliğin Kadınlaşması: Dilencilik Kadın İş mi?	KÜLTÜREL EDİM <ul style="list-style-type: none"> • Duygusal Yük: Utanmanın Ağırlığı • Anneden Çocuğa: Dilenciliğin Aktarımı • Örgütlü Dilencilik: “Burası Benim Yerim!” • Hayaller: Süreklilik mi Kırılma mı?
SOSYAL DIŞLANMA <ul style="list-style-type: none"> • Görün-mezlik İstenci: “Aşağılansan da Bu İşte Gurur Yapamazsın!” • Ötekinin Ötekisi: Dilencilerin Dahi İstemediği Mülteci Dilenciler	ÇALIŞMANIN REDDİ <ul style="list-style-type: none"> • Dilenciliğin Ekonomisi • İnkâr: “Ben Dilenmiyorum, Ticaret Yapıyorum!” • Çalışmamanın Gerekçeleri

Şekil 1: MAXQDA Kod Bulutu

Dışlandığımı Düşünüyorum
Öğrenerek Dilenme
Aileyle birlikte dilenme
Mazaretler Duygusal Yük
Neleri Bırakıp Geldiler
Dilenciliğin Kadınlaşması
Gelecek Tahayyülü
Türkiye'de Kalma Düşüncesi
Dil Handikapı **Dışlananlar** Taciz
Ötekinin Ötekisi **Çalışmanın Reddi** Görünmezlik
Satışla Dilenme
Aileden Aktarım Dayanışma
Örgütlü Dilencilik
Göçmen Hakları Bilgisi
Dilenciliğin İnkarı
Çocukla Dilenme
Dolaylı İşin Reddi

3.1. Bir Sosyal Tip Olarak Dilenci

Sosyal bilimlerde araştırmacının araştırmak istediği konunun hem öznesi hem de nesnesi olması sosyal bilimlerde nesnellin nasıl sağlanacağı sorusunu da beraberinde getirir. Ancak, doğa bilimlerinden farklı olarak sosyal bilimler bu tartışmaları nesnellige dair keskin sınırları ortadan kaldırarak ve onu tutarlı epistemolojik, ontolojik ve metodolojik yöntemlerle ele alarak aşar. Berger ve Luckmann'a (2008) göre sosyoloji ve diğer sosyal bilimler için gerçeğin anlaşılması incelenen nesneye onun bağlamında yer alan bireylerin yüklediği anlamların keşfiyle ilgilidir. Başka bir deyişle toplum objektif bir olgusallığa sahipken aynı zamanda sübjektif anlamı ifade eden eylem vasıtasıyla inşa edilmektedir. Bu birey ve toplumun diyalektik şekilde düşünülmesi anlamını taşır.

Bu noktada sosyal tip karşımıza bireyin toplumla ilişkisini kavramımızı sağlayan bir analiz biçimi olarak çıkar. Burgess'in (1968) deyiimiyle "bir kişinin üstlendiği ve toplumun ona biçtiği rol, sosyal tipi oluşturur" (s. 193). Oz (1998) ise sosyal tipi, belli karakteristik özellikleri paylaşan bir insan prototipi, sosyolojik bir kısaltma olarak tanımlar. Bu karakteristik özellikler grubun cemaat, meslek, alt kültür, statü grubu, sınıf veya fiziksel özelliklerini tanımlayabilir (Oz, 2018: 364). Yani sosyal tip analitik bir kavramdır ve gerçek durumlara dayanılarak inşa edilen bir soyutlamadır.

Buradan hareketle, araştırmada öncelikle dilencililiği bir sosyal tip olarak ortaya koyan bulgulara yer vermek, "dilenci kimdir?" sorusuna cevap vermek açısından anlamlı olacaktır. Sonrasında ise dilencililiğin aldığı yeni görünümünün neler olduğuna, dili nasıl kullandıklarına ve dilencilikte kadınların artan rolüne yer verilecektir.

3.1.1. Dilencilik Nedir? Yasalarla Toplumsallık Arasında

Türk Hukuk Lûgatı'na göre "dilencilik" (1991: 73); "hukuki bir salahiyeti olmadığı halde ve hiçbir iş emek ve menfaat mukabili olmaksızın başkalarından para ve sair maddi yardım istemek" olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda dilencililiğin asıl meziyeti "talep etme" eylemi üzerine kuruludur. Böke ve Çelik (2014: 101); talebin kendisini sadece sözlü isteğin karşılamadığını ya da başka bir ifadeyle talebin sadece sözlü istekten ibaret sayılmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla talep etme ediminin sözlü istekten başka daha geniş bir çerçevede ele alınıp yorumlanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda avuç ağmak, satış yoluyla (mendil, kalem vb.) dilenmek, çocukla dilenmek gibi eylemler ya da dilenirken kendisini acındırarak, karşı tarafın merhamet ve dini duygularını istismar etmek gibi duygusal ve manipülatif süreçler dilenme ediminin çok boyutlu mekanizmalarını oluşturmaktadır.

Ülkemizde dilencilik eylemine ilişkin yasal düzenlemeleri Türk Ceza Kanunu (TCK) ve Kabahatler Kanunu üzerinden incelemek mümkündür. Buna göre TCK'nın 229. Maddesine göre; “(1) Çocukları, beden veya ruh bakımından kendini idare edemeyecek durumda bulunan kimseleri dilencilikte araç olarak kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Bu suçun üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımları ya da eş tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır. (3) Bu suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmiş olması halinde, verilecek ceza bir kat artırılır.”

5326 Sayılı Kabahatler Kanununun 33. Maddesine göre ise; “(1) Dilencilik yapan kişiye, elli Türk Lirası idarî para cezası verilir. Ayrıca, dilencilikten elde edilen gelire el konularak mülkiyetin kamuya geçirilmesine karar verilir. (2) Bu kabahat dolayısıyla idarî para cezasına ve el koymaya kolluk veya belediye zabıta görevlileri, mülkiyetin kamuya geçirilmesine mülkî amir veya belediye encümeni karar verir.”²

Yukarıda bahsedilen bu tanımlamalar bize dilencilik yasal karşılığını ve bir eylem biçimi olarak tarifini vermektedir. Ancak sosyolojik açıdan bu tanımlamalar oldukça sınırlı bir çerçeveye çizmektedir. Öyle ki dilencilik sadece bireysel eylemler üzerinden değil, öteki ile ilişkisi yani toplumsallığı üzerinden düşünülmesi gereken bir olgudur. “Dilenci kimdir?” sorusunun cevaplanması dilencilik faaliyetini kapsayan eylemlerin tanımlanması kadar dilencilerin toplumun gözünden kendilerini konumlandıkları yerin anlaşılması ve yaptıkları eylemi ötekiyle ilişkileri üzerinden nasıl tarif ettiklerinin ortaya konmasıyla mümkündür. Dolayısıyla bu araştırma özelinde dilencilik ne sadece kamusal alanda icra edilen gayri resmi bir çalışma alanı olarak ne de sadece dilencilik eyleminin tarifi üzerinden ele alınmayacak olup, araştırmanın tümü boyunca toplum ve bireyin etkileşimiyle gerçekleşen bir inşa süreci olarak anlaşılmaya çalışılacaktır.

Günah ve Suç Arasında Dilencilik: “Ama İhtiyacın Varsa Değil!”

Dilencilik ne olduğu ya da olmadığı konusunda öne çıkan başlıklardan biri “günah” ve “suç” söylemleridir. Dilencilik günah ya da suç olduğu ancak başka çarelerinin de olmadığı ifadesi görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Dilencilik günah/suç olduğunu düşünen görüşmeciler “ama Allah benim halimi görüyor” söylemi üzerinden bir yönüyle dilenme eylemini muhtaçlık ve yoksullukla ilişkilendirirken öte yandan günah/suç boyutundan arındırmakta ve dini görüşleri üzerinden dilenme faaliyetini meşrulaştırmaktadır.

---

² <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>

"Allah katında günah, evet. Günah olduğunu biliyorum abi. Hani elimde bir şeyim olsa, bir mesleğim, bir çalışabilsem yani bir iş bulabilsem asla yapmazdım böyle bir şey. Hani Allah'ımızın katında da günah ama Rabbim benim halimi görüyor. Allah'ım benim kalbimi bildiği için Allah'ım bana günah inşallah yazmaz abi." (G2, kadın, yerli, 24)

"Kandırırın günah tabii ama kandırmazsan, doğruları söylersen niye günah olsun ki? Gerçekten ihtiyacından dileniyorsan günah olmaz niye günah olsun ki. Allah da biliyor onu sende biliyorsun. Ama kandırırın, yalandan yere konuşmak günah tabii... Allah görüyor." (G7, kadın, yerli, 24)

"Suç, suç. Doğru. Bence suç ama Allah adamı kötü yola düşürmesin bide hırsızlığa düşürmesin. Mecbur olduk. Kimse kimseye boyun eğmez. Yavrum, benim durumum olsa bir yerde gelirim olsa devlet baksa bana ben niye gideyim, isteyeyim. Yani güzel bir meslek değil. İyi bir şey değil. Yüz kızartıcı ben anlıyorum biliyorum ama mecburiyetten gidiyorum. Mecbur yani." (G32, kadın, yerli, 57)

"Benim öğrendiğim kadarıyla yardıma muhtaçsan gerçekten, hocaya da sordum ben bunu yardıma gerçekten muhtaçsan yapabilirsin dedi. Ben de gerçekten yardıma muhtaç olduğum için bana günah olmayacak kadarıyla yapıyorum." (G9, kadın, yerli, 28)

"Günah. Gerçekten günah. Ama Allah üstünde çaresiz olmayan insana günah değil. Çaresizliğe günah değil. Ama çaresi varsa ihtiyacı yoksa ona günah. Ama bana günah değil. Çocuğunu aç yatırmak istemeyen insan için günah değil." (G15, kadın, yerli, 45)

Günah ve Suç Arasında Dilencilik: "Ama Ben Zaten Dilenmiyorum!"

Dilencilik günah ve suç olduğunu düşünen görüşmecilerin bu günah/suç işleme durumundan kurtulmak için geliştirdikleri başka bir yöntem dilencilik inkâr etmeleri ve satış yaptıklarını söylemeleridir. Birçoğu dilenirken mendil, kalem, çorap vb. bulunduran dilencilerin taleplerine karşılık olarak dilendikleri kimseye mal vermeleri onların dilencilik algısına etki etmekte ve kendilerini dilenci olarak tarif etmemelerine neden olmaktadır.

"Ya kızım günah dediğin zaman dilencilik yaparsan günah. Öyle bir şey ki dilencilik yapan en aşağısından günahdır. Ama ben mesela bunu (yara bandını) 1 liraya alır da 1,5 milyona satar da beş yüz lira kazanırsam bereket versin derim yani. Kimseye zorla vermiyorum." (G22, erkek, yerli, 63)

"Ben millete gitmiyorum, yani ben sokakta duruyorum onlar beni çağırıyor. Ben onlara demiyorum bir şey. Onlar beni çağırıyor. Ben suyumu bidonla taşıyorum gel yavrum bana çapa yap diyor. Ben suç işlemiyorum." (G29, erkek, göçmen, 14)

"Şimdi benim bir ihtiyacım oluyor bunu karşılayamayınca çıkıyorum selpak, kalem işte elimde ne ürünüm varsa satış amaçlı... E kimisi tutuyor fazla veriyor kimisi az veriyor onların takdirine kalmış. Bizde oluyoruz burada dilenci sıfatında. Ya ne zamandır değil de ben bunu meslek haline getirmiş insan değilim. Çok böyle bunaldığım zaman, paraya ihtiyacım olduğu zaman." (G8, kadın, yerli, 38)

"Yani maddi durumu yerinde olan kişiler yaparsa günah ama benim durumum ortada belli. Sonuçta bir şey satıyorum yani zorla da vermiyorum, isterse alıyor isterse almıyor." (G4, kadın, yerli, 40)

"Dilenci hiçbir şey vermeden, insanlardan para alan veya isteyen kişidir. O suçtur. Çorap satıp veya başka bir şey satarsanız, sattığınız şeyin karşılığını size

veriyorlar...Ben ona çorap satıyorum o da bana ücretini veriyor.” (G36, kadın, yerli, 27)

Görüldüğü üzere dilenciler tarafından dilenci kimdir sorusu iki farklı şekilde cevap bulmaktadır. Dilencilik suç ve günah olmadığını söyleyenler dilenciye yoksul, muhtaç ve çaresiz olarak tanımlarken, satış yaptığını söyleyerek dilencilik inkâr edenler dilencilik suç ve günahla özdeşleştirebilmektedir. Başka bir deyişle dilenme eylemini kendiyile özdeşleştirenler onu meşru bir zemine oturtma ihtiyacı isterken, dilencilik kabul etmeyenler daha agresif bir tanım geliştirebilmektedir.

3.1.2. Dilencilik Günümüzdeki Görünümleri

Dilencilik toplumsal hayatın içinde dinamik bir görüntü sunmaktadır. Değişen zaman içinde toplumsal koşulların farklılaşması dilencilik görünümünü de değiştirmektedir. Buna bağlı olarak dilencinin tavrı, giyimi, dilenme şekli ve bütün ortak davranış pratikleri başkalaşabilmektedir (Gündüz, 2020: 864). Bu araştırma özelinde görüşülen dilenci profili “yırtık” veya “kirli” kıyafetler yerine gündelik hayatta kullanılan “düzgün” kıyafetler giyen; dini söylemler (örneğin “Allah rızası için” ve “Allah ne muradın varsa versin”) kullanmadıklarını ifade ederken satış yaptığını söyleyen (avuç açma pratiği beraberinde mendil, kalem vb. satışı); bölgesel olayların siyasi ve toplumsal etkileri sonucunda kitlesel olarak kentlere göç ederek yoksulluğu deneyimleyen göçmenler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde yoksulluğu en çok hisseden kadınlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlk olarak; saha gözlem notlarına bakıldığında görüşmecilerin giyimlerinin gündelik hayata uygun, temiz ve düzenli oldukları ortaya çıkmaktadır. Akla ilk gelen yırtık, dökük ve eski kıyafetlerin aksine dilencilerin görünümüne özen gösterdikleri dahası bazı kadınların, makyaj yaptıkları, oje sürdükleri ve dövme yaptıkları görülmektedir.

“Tecrübe kazanıyorsun. Ya zaten şunu söyleyeyim. Ben kadınların üstünü başını çıkarttıktan sonra bir sürü ojeler boyalar bakımlar görüyorum ben. İç çamaşırları bile kalite çıktığı oluyor. Acıma duygusu gidiyor. İster istemez gidiyor.” (Zabıta 1)³

“Görüşmeci bakımlı ve güzel giyimliydi. Gündelik hayatta giydiği kıyafetleriyle dileniyor. Çocuğuyla birlikte dilenmesine rağmen kendine oldukça özen göstermişti. Makyaj yapmış ve ellerinde ojeleri vardı. Görüşme sonrasında sohbet sırasında güzel giyinmeyi sevdiğini söyledi.” (Araştırmacı Gözlemci Notu G2)⁴

“Yok. Evde de aynı giyiyorum dışarıda da aynı. Neden kötü giyeneyim, insanın kendisine saygısı olacak hem kendine hem başkasına.” (G7, kadın, yerli, 24).

³ Araştırmacıların zabıtalara gerçekleştirdiği görüşmeleri temsil etmektedir.

⁴ Mülakat tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından alınan gözlem notlarını temsil etmektedir.

Bu konuda takım elbisesiyle zabıta müdürlüğüne getirilen bir görüşmecinin ifadeleri oldukça dikkat çekicidir.

"Ben her zaman şık olmak zorundayım giyim benim için önemli. Benim iç çamaşırlarım bile her zaman ütülü olacak. Ben simit de satsam yarı, kibritte satsam takım elbise giyerim, açık konuşayım yine takım elbisemi giyerim. Yoksa da alırım. Giyim şart." (G42, erkek, yerli, 36)

İkinci olarak; görüşülen dilencilerin çoğunluğunun satış yoluyla dilendiği görülmektedir. Buna göre, toplam 50 görüşmecinin 34'ü satış yaparak dilenmektedir. Bu yüksek oranın nedeni daha önce de bahsedildiği üzere, satış yapma iddiasında bulunan kişinin bizatihi kendisini dilencilik kategorisinden ayırma çabası olarak değerlendirilebilir.

Üçüncü olarak; görüşülen dilencilerin çok büyük bir oranını kadınlar oluşturmaktadır. Öyle ki; görüşülen 50 dilencinin 41'i kadındır. Bununla birlikte 41 kadın görüşmecinin 14'ü göçmen kadın dilencilerden 6'sı ise kız çocuklarından oluşmaktadır. Dilencilik adeta bir kadın işi haline gelmesinin boyutları araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıca tartışılacaktır.

Son olarak, özellikle savaş, terör ve ekonomik koşullar sebebiyle çevre ülkelerden Türkiye'ye göç eden kişilerin, işlerini, kazanımlarını, sosyal sermayelerini arkalarında bırakıp gelmeleri ve dil konusunda yaşadıkları sıkıntılar dilenciler arasındaki göçmen oranının artmasına sebep olmaktadır.

Bu çerçevede araştırmaya dahil olan dilenci nüfusunun çok büyük bir kısmının kadınlardan oluştuğu, göçmen dilencilerin bu nüfus içerisinde önemli bir orana sahip olduğu ve dilenme faaliyetinin daha çok satış "yapıyormuş" gibi yapma eylemi üzerinden şekillendiği söylenebilir.

3.1.3. Dilin Kullanımı: İnkâr! "Dini Kullanmam, Israr Etmem"

Dilencilik eylemini tanımlarken özellikle insani, vicdani ve dini duygulara vurgu yapmak yerinde olacaktır, çünkü dilencilerin, dilenirken kullandıkları dil, karşı tarafı yani talepte bulunduğu kişiyi manipüle etme çabasını içermektedir (Karaçoşkun, 2009). Yoksul, muhtaç ve çaresiz olana yardım etmenin dini söylemlerde karşılığının olması ve yine din tarafından teşvik edilmesi ise dini argümanlara başvurmayı dilenciler için bir stratejiye dönüştürmektedir.

Ancak yapılan görüşmeler sırasında dilencilerin büyük bir kısmı dini söylemler kullandıklarını reddederek ve ısrarcı olmadıklarını söyleyerek sadece satışa yönelik cümleler kurduklarını söylemişlerdir.

"Bayan olursa 'Bayan liflerim var almak ister misin?', peçete satarken 'Bir peçete alır mısınız, alarak yardımcı olur musunuz?'... Yok kesinlikle kullanmam. Allah'ı öyle şeylerde, niye öyle şeylerde Allah rızası için diyeceksin ben şu cümleyi söylerim mesela alırken selpakı 'Bir selpak alarak bizlere yardımcı olabilir misiniz?' bu şekil." (G8, kadın, yerli, 38)

"Hanımefendi bir mendil alır mısınız? Sadece bu yani" (G10, kadın, yerli, 21)

"Orda neden ayıp diye düşünüyorum çünkü bir insan vermek istemiyorsa zorlamaya gerek yok. Hani bunu zorlayarak o kişiyi bunaltarak almaya gerek yok. Zaten o insan gönlünden koptu mu onu sana veriyor. Gönlünden vermesi önemli. Zaten o sen selpağını uzattığında zaten eğer gönlünden gelirse hemen cebinden çıkartıp alıyor. Ama gönlünden gelmezse eğer tamam bitmiştir. Daha ısrara gerek yoktur o anda." (G12, kadın, yerli, 46)

"Bir çorap alır mısınız?' diyorum gidiyorum. Zorlamıyorum." (G11, kadın, yerli, 22)

"Çorap alır mısın diye soruyorum, ihtiyacı olan alıyor. Genellikle çorap alır mısınız diye soruyorum, yol üzerinde gezerek satış yaptığım için durdurup alan da oluyor. Ben söylemeden de alan oluyor, Bazen inşaat işçileri toplu olarak alıyorlar." (G36, kadın, yerli, 27)

Fakat sahada yapılan gözlemler bu durumun aksini söylemektedir. Görüşmeciler her ne kadar dini argümanlar kullanmadıklarını ve ısrarcı bir tavır takınmadıklarını söyleseler de dilenme faaliyetleri sırasında yapılan gözlemler ve anlatı sırasında kurdukları dil, bize dini argümanları (Allah rızası için, Allah seni sevdiğine bağışlasın, Allah hakkı için bir yardım et vb.) çokça kullandıklarını ve ısrarcı bir davranım biçimi geliştirdiklerini göstermektedir.

Çorap satan, orta yaşlarda tesettürlü bir kadın. Alt geçitte merdivenin üzerinde kenarda bekleyerek elindeki çorapları satıyor. Çok fazla dini argüman kullanıyor: Hayırlı cumalarınız olsun. Allah sevdiğinize kavuştursun. Allah ömrünü uzun etsin, istediğini versin. Bunlarla birlikte "Mahkûmum. Masraflarım için satıyorum" söyleminde de bulunuyor. (Saha gözlem notu 4)⁵

Öte yandan göçmenler için durum daha farklıdır. Göçmen ve mültecilerin en öncelikli sorunu ilk olarak fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakken, sonrasında karşılaştıkları en büyük problem gittikleri ülkenin dilini bilmediklerinde yaşadıkları toplumsal uyum sorunudur (Temiz, 2020). Göçmenlerle yapılan görüşmelerde Türkmen bir göçmen dışında tüm göçmenlerle tercüman aracılığıyla iletişim kurulmuştur. Dilenirken nasıl iletişim kurdukları sorulduğunda ise ellerini açarak işaretlerle anlaştıkları ya da "yemek", "Allah için" gibi birkaç spesifik kelime kullanarak kendilerini ifade ettikleri görülmüştür.

3.1.4. Dilencilik Kadımlaşması: Dilencilik Kadın İş mi?

Toplumsal cinsiyete dair bir analiz bize "erkek ve kadın olmanın çok katmanlı anlamlarının nasıl sosyal olarak oluşturulduğunu; kadın ve erkek olmanın ev içinde ve ev ötesinde oluşan her türlü günlük faaliyette gömülü olduğunu" gösterir (Hart, 1995: 41). Toplumsal cinsiyet

⁵ Araştırmacıların sahadaki gözlem notlarını temsil etmektedir.

eşitliği, kadın ve erkeğin hem kamusal hem de özel alanda aynı fırsat, hak ve imkanlara sahip olması yani eşit olması demektir. Fakat tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bu anlamda bir eşitlik söz konusu değildir. Öyle ki yapılan araştırmalar, dünyada hiçbir ülkede kadınların erkeklerle tam olarak eşit haklara sahip olmadığını göstermektedir (Gültekin, 2013).

Bu yönüyle cinsiyetçi iş bölümü kavramı kadınların ve erkeklerin neleri yapıp neleri yapamayacağı hakkında toplum tarafından belirlenmiş, rol ve sorumluluklara işaret eder (Donovan, 2005). Bu toplumsal kurguya göre, evin geçiminden sorumlu olan erkek, evde bakım hizmetlerini sunması beklenen ve temel rolü ev ve aile ile sınırlanan ise kadındır. Dahası bu durum kadınları kamusal alana dahi “anne ve eş” kimliği ile katılmaya zorlar (Urhan, 2015: 22).

Şüphesiz araştırmaya dahil olan dilencilerin de çok büyük bir oranda kadın olması toplumsal cinsiyet rollerinden bağımsız düşünülemez. Öyle ki kadın görüşmecilerin beyanlarına göre, eşleri ve erkek çocukları daha çok inşaat, boyacılık, hamallık, oto yıkama, sanayi işçiliği ve hurdacılık gibi devamlı olmayan ve düşük ücretli işlerde çalışırken, kadınların eve para getirme yöntemi yardım isteme, el açma ve kendi deyimleriyle sokakta satış yapmaktır. Bu durumu toplum tarafından kadınlara biçilen itaatkar, duygusal, sabırlı olmak ve özellikle annelik rolüyle doğrudan ilişkili olarak anlamak mümkündür. Bu özellikler kadınların talepte bulunduğu kişiler tarafından daha kolay maddi yardım almalarını sağlamaktadır, çünkü daha öncede belirtildiği üzere kadın olmak demek, anne olmak demektir, aile ve ev demektir. Dolayısıyla kadın dilencilere maddi yardımda bulunan kişi, onu ev/aile ile özdeşleştirerek yaptığı yardımın boşa gitmeyeceğine görece daha çok emin olmaktadır. Bu durum bize dilenci ve dilenci ile temas eden kişi arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyet rollerinin önemini göstermektedir. Özellikle kadınların çocuklarıyla dilenmesi de bu durumu pekiştirmektedir. Dilenme eyleminde çocuk, muhtaçlığın ikna edici bir figürü olarak işlev görmektedir.

Ayrıca sosyal yardımlardan faydalanmak için başvuranların daha çok kadın olması ve kadınların daha kolay yardım istemeleri yine toplumsal cinsiyet rolleriyle alakalıdır. (Bora, 2007; Ünlütürk-Ulutaş, 2009). Yardım isteme edimi ailenin geçimini sağlayan erkek imgesinin sarsılmasına neden olurken (Sallan Gül, 2005), söz konusu dilenciler olduğunda neden kadınların sayısal çoğunluğa sahip olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

Taciz: “Selpak Sattıyorsak Namusumuzu da Satmıyoruz!”

Dilenciler hem sokakta gelir elde etme etkinliğinde buldukları, hem de birçok katmanlı yoksullaştırıcı ve dışlayıcı süreçle karşı karşıya kaldıkları için çok farklı risklere ve bunun

yanı sıra çeşitli dezavantajlara maruz kalmaktadırlar. Söz konusu özellikle kadınlar olduğunda ise en çok karşılaşılan riskler sözlü ve cinsel tacizlerdir.

"Dilencilik şöyle söyleyeyim çok aşağılık bir şey geliyor bana, açık konuşayım. Dilenci daha adı üstünde aşağılanıyorsun yani. Direk 'dilenci' aşağılanıyorsun yani. Ama benim gözümde öyle değil. İhtiyacı olan insan ne yapabilir? Affedersin gitsin orospuluk mu yapsın, bedenini mi satsın. Biz kadınlar ne yapabiliriz. Temizliğe gidiyoruz dalga geçiliyoruz. Kimisi çağırıyor. Kimisi tutuyor sana iki daireyi temizle diyor köpeğin önüne yem atar gibi 100 lira vereceğim sana. Sen gider misin? E tamam da o kadar düştük de bu kadar da aşağılanmanın da gereği yok. Bizde o zaman napıyoruz markete BİM'e, alıyoruz toptan peçete gidiyorum onun tanesini 2'den satıyorum kar ediyorum bu budur yani kimse anlamaz kimsenin halinden." (G8, kadın, yerli, 38)

"Yani nasıl söyleyeyim abi ben böyle şeyleri söylemem ama bazı abiler öyle diyor ki, "gel para veriyim gel" diyor. Ben azarlıyorum. Ne diyorsun sen! diyorum. Bağırırım be! diyorum, bağırırım sokakta! diyorum polise söylerim! diyorum. Tersliyorum, azarlıyorum abi. Ondan sonra dönüyorum gidiyorum, kaçıyorum gidiyorum hemen koşturuyorum. Koşarak kaçıyorum yani. Çoğu insan zaten öyle şeyler teklif ediyorlar hep insanlara. Ben öyle de duyduğum zaman kaçıyorum ya da bir abiye bir ablaya diyorum ki abi beni taciz ediyor böyle söylüyor diyorum. Hani ondan sonra hemen zaten yürüyüp gidiyorum hiç beklemiyorum bile abiyi." (G2, kadın, yerli, 24)

"Valla bana böyle çok çarşıdayken şunlar oldu işte 'e dulsan git kendine bir koca bul, baksın sana' çocuğumun yanında dedikleri de oldu o zaman ben tepkimi şöyle derim 'sen ne diyorsun ya şerefsiz, utanmıyor musun?' mesela 'bu mübarek ayda bu cümleyi kurmaya'. Bazen de çok sinirlenir 'o kadar meraklıysan hanımını ya da kız kardeşini ver' yani ben hiddetleniyorum. Yani ben sana bunu veriyorsam yoksa yok diyebilirsin niye bunları açyorsun diye sinirlenirim. Ya çok şeyler yaşıyor öyle de hepsini anlatmaya kalksan bir defter eder." (G8, kadın, yerli, 38)

"Oluyor, oluyor bazen. Misal bozuğum yok, şöyle köşeye gel (bazı kişilerin böyle söylediğinden bahsediyor). Bizde diyoruz hani bende diyorum, selpak satıyorsak namusumu da satmıyoruz diyorum, bağırıyorum o ara ben çekiliyorum. Kaçıyorum, ben kaçırım. Bazı bağırır, onu kaçırırım. Bazı ben kaçırım. Bazı dükkanlardan hani böyle selpağı uzattığım zaman içeri gel derler, ama ben burası iyi derim içeri girmem, dükkâna girmem. Kapıdan isterim." (G12, kadın, yerli, 46)

"Bazen terbiyesiz konuşanlar oluyor, para teklif edenler oluyor. Yapma diyorlar gel ben sana para vereyim diyorlar. Ben de Allah belanı versin deyip gidiyorum." (G9, kadın, yerli, 28)

3.2. Kültürel Edim

Kültür; ilişkilerimiz, ilişki biçimlerimiz ve söz, eylem, davranış olarak dışavurumunu gerçekleştirdiğimiz anlamlandırmalarımızdır (Köktürk, 2017: 16-17). Kültür bunların hepsini nesiller boyu aktarma işlevini görmekle birlikte en geniş anlamıyla bir halkın hayat tarzıdır. Bu yönüyle kültür; "insanın *yapabilirliğinin* kavramı olduğu kadar, bir edim kavramı olarak yani onun şimdiye kadar *yaptıklarının* da kavramı" olarak karşımıza çıkmaktadır Kültür kavramının bu iki yönü göz önünde bulundurulduğunda "bir toplumsal varlık olarak insan, bir

kültür ortamında doğmakta ve büyümekte ve ayrıca geçmişten gelenin etkisi ve motivasyonu altında” kendini geliştirmektedir (Özlem, 2008: 212). Buradan hareketle kültür; doğduğumuz andan itibaren yaşadığımız toplumun veya toplumsal grubun bir nesilden diğerine öğrenme/öğretme yoluyla aktarılan değerlerine, inanışlarına, davranış ve zihniyet kalıplarına kısaca bir bütün olarak tüm kültürel birikimine “maruz kalma” yoluyla edindiğimiz kültürel pratiklerin tamamını kapsamaktadır (Arun 2009; Göker, 2014).

Bu kültürel pratiklere yoksulluk açısından bakıldığında ise yoksul olmanın kendine has bir yaşam tarzını inşa ettiği ve bu inşa ile bir yoksulluk kültürünü beraberinde getirdiği bilinmektedir. Yoksulluk kültürü en temelde “yoksulluğu içinde yaşanan şartların etkilediği davranışlar ve tutumlar dizisi” olarak tanımlanabilir (O’Brian, 2006: 222). Oscar Lewis yoksulluğun bir aşağı kültür olarak anlaşılması gerektiğini ve onun kendi çerçevesi içinde rasyonel olarak aile ve sosyal çevreden kuşaktan kuşağa aktarılan bir hayat tarzı olduğunu vurgulamaktadır. Buna göre; para ekonomisi, ücretli işçilik ve kar amacıyla üretim, devamlı ve kapsamlı işsizlik, düşük ücretler, sosyal politikaların yetersizliği, ekonomik örgütlemenin dar gelirli tabaka için sağlanamaması ve alt tabakadan olmayı kişisel yeteneksizliklere bağlayan değer yargısının olması yoksulluk kültürünü mümkün kılan koşullardır (Lewis, 1965).

Yoksulluk kültürünü oluşturan çeşitli sosyo-politik-kültürel koşulların yanı sıra aynı zamanda yoksulluk kültürü içinde yer alan toplumsal kesimlerin ayırt edici kimi niteliklerinden de söz etmek mümkündür. Bunların başında öngörülebileceği gibi bu kesimlerin yaşam standartları, barınma koşulları ve hatta aile biçimlerinin düzensizliği gelmektedir. Fakat bunun yanı sıra bu kültürün diğer bir belirleyici niteliği de bu kültür içinde yer alan kesimlerin hem toplumsal kurumlarla olan ilişkilerinin yokluğu ya da zayıflığı hem de gelecek beklentisi/tasarımlarının yokluğu ya da zayıflığıdır. İlk belirteç bizi yoksulluk kültürü ile dilencilik kültürü arasındaki doğrudan bağa ulaştırır. Fakat ikinci belirteç yoksullar ve dilencilerin mevcut koşullarını bir kültürel edim olarak tanımlayıp tanımlamayacağımızla ilgili bir farka götürür. Diğer bir deyişle dilencilerin dilenme eylemini tıpkı yoksulluk kültüründe olduğu gibi bir kültürel edim olarak tanımlayacağımız birçok bulguyla karşılaştığımız gibi özellikle dilencilerin çocukları üzerinden bir gelecek tahayyülüne sahiplikleri bizi, dilenciliği bir kültürel edim olarak eşitleyeceğimiz alanın dışına çıkarmaktadır.

Buradan hareketle “dilenciliğin” yoksullukla ilişkisel olarak kültürel bir edim olup olmadığı sorusu gündeme gelmektedir. Bu noktada dilenciliği tecrübe ederken onun ne tür bir duygusal yük getirdiği, aileden ve sosyal çevreden aktarımının nasıl gerçekleştiği, örgütsel bir yapıda

olup olmadığı ve gelecek tahayyülü içerip içermediği soruları bu araştırma açısından dilencilik kültürü edime dönüşme sürecini anlamada önemli konular olarak ortaya çıkmaktadır.

3.2.1. Duygusal Yük: Utanmanın Ağırlığı

Maddi yoksulluk göreceli olsa da yoksulluğun sebep olduğu utanma duygusunun evrensel olduğu söylenebilir (Walton, 2011: 2). Araştırmalar bize maddi yoksulluğun toplumların gelişmişlik düzeyleriyle ilişkili olarak farklı boyutlar üzerinden değerlendirildiğini, buna karşın utanç duygusunun tüm yoksul kesimlerde ortak bir duygu olduğunu göstermektedir (Sen, 1983; Walker ve Chase, 2015; Barreiros, 2017). Başka bir ifadeyle yoksullar için utanma duygusu kroniktir ve gündelik hayatlarının bir parçası olduğu için kültürel bir boyut kazanmaktadır.

Bireylerin utancı nasıl deneyimledikleri, nasıl yaşadıkları büyük ölçüde sosyal ilişkilerin doğasından ve toplumsal kimlikten kaynaklanmaktadır. Yani yoksulluğu/dilencilik utanç verici hale getiren bir dizi toplumsal sürecin bileşimidir (Jo, 2013: 520). Bu yönüyle utanç duygusu belli bir toplumsal kimliğe işaret edebilir ve bize toplumun sosyal ilişkileri hakkında bilgi verebilir (Pattison, 2000: 53). Bu da onun kronikleşmesi demektir. Utanma duygusu yoksullar, dilenciler gibi bir sosyal kimlikle özdeşleştiği an kültürel bir ögeye dönüşmektedir. Aynı zamanda, utanma duygusu yeterli ekonomik güce sahip olmayan, içinde yaşadıkları toplumun hayat standartlarına ulaşamayan veya sadaka ve sosyal yardımı kabul etmek zorunda kalan bireyleri, bu araştırma özelinde dilencileri, toplumdan uzaklaştırırken, sosyal dışlanmayı da pekiştirmektedir (Lister, 2004: 8; Reyles, 2007: 2).

Bulgulara bakıldığında da dilencilerin utanma duygusunu yoğun bir şekilde yaşadıkları görülmektedir:

"Çok ağlıyordum. Çok üzülüyordum, ağlıyordum. Birisi azarladı mı ağlıyordum. Zoruma gidiyordu. Çok ağlardım. Kimisi inanır mısınız sarkıntılık bile ediyordu. Ben bazen böyle dışarı çıktığım zaman çok paçoz giyiniyorum, kapatıyorum kaşlarımı falan. Kendimi yaşlı gibi göstermek istiyorum. Çünkü insanlar artık çok farklı gözlen bakıyor." (G8, kadın, yerli, 38)

"Utandım, zorlandım. Biraz şey yaptım ama sonra biraz alıştım yani ayıp bir şey değil sonuçta satıcılık yapıyorum. Pazarda da yapıyorlar öyle şey yaptım yani kendimi ikna ettim." (G4, kadın, yerli, 40)

Özellikle ilk dilenmeye başladıklarında çok çekindiklerini, aşağılandıklarını ve kendilerini kötü hissettiklerini söyleyen dilenciler, zaman geçtikçe bu duyguya kısmen de olsa alıştıklarını ya da alışmak zorunda olduklarını ifade etmektedir. Tam da bu noktada utanma

duygusunun getirdiği bu duygusal yükün dilenciler için kronik bir hale gelmesiyle birlikte dilencililiğin kültürel bir edime dönüştüğünü söylemek de mümkün hale gelmektedir:

"Konusamadım ilk başta. Bir şey diyeceğim ağzım dolanıyor. Şey... Yapıyorum. Bekliyorum. Kekeme oluyorum biraz. Peltekleşiyorum. Ama sonunda istiyorum yine. Biraz insan heyecanlanıyor ama. Sana ne yapacağını da bilmiyorsun abla. Vuracak mı ne yapacak, belirsiz." (G33, erkek, yerli, 14)

"İlk zamanda kalemleri şöyle elime aldım, tereddütte kaldım acaba yapabilir miyim yapamaz mıyım diye bir utanma oldu. Sonra dedim ki ya benim üç tane çocuğum var, bunlar benden ekmek bekliyorlar dedim en azından okula giden çocuk benden harçlık bekliyor dedim. Bazı şeyleri artık görmezden geliyorsun, alışmak zorundasın." (G42, erkek, yerli, 36)

"Çok zorlandım, çok utandım... Gönül rızasıyla yapmadım. Sadece muhtaçlıktan yaptım. Ha keyfi de yapmadım malım, mülküm var da üstüne kat kat koyum diye de yapmadım. Sadece ihtiyaç amaçlı yaptım. O da işte bak neye niyet neye kısmet bugün aldım beş, on kuruş bir para o da hepsi gitti. Demek ki nasip değilmiş, her şey nasibiydi. Ben valla çok utandım, çok sıkıldım." (G12, kadın, yerli, 46)

"Çok aşağıyorlar ya insanı hani git çalış diyorlar onlardan utanıyorum. Aşağılanmış gibi bakışlarından utanıyorum, ama yapacak bir şey yok." (G9, kadın, yerli, 28)

3.2.2. Aneden Çocuğa: Dilencililiğin Aktarımı

Yoksulluk süresinin önemli bir gösterge olması "kronik yoksulluk" tanımının geliştirmesi ihtiyacını doğurmuştur. Buna göre yoksulluk durumu beş yıldan fazla sürenler "kronik yoksul" olarak tanımlanmıştır (Hulme vd. 2001). Kronik yoksulluk sadece ekonomik haklardan mahrum olmayı değil, aynı zamanda uzun süreli ve şiddetli biçimde yaşanarak kuşaklar arası aktarılan yoksulluk durumunu ifade etmektedir. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran en önemli özelliği bu döngüden çıkabilme olasılığının çok düşük olmasıdır. Kronik yoksulluk bireylerin yaşamlarında uzun bir dönem devam ederken, büyük ölçüde çocuklara da aktarılmaktadır (Temiz, 2008: 63-68).

Araştırma bulgularına bakıldığında da çocuğu ile dilenen kadınlar göze çarpmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi yerleşik toplumsal cinsiyet rejimine göre kadın olmak öncelikle anne ve eş olmakla özdeşleştirilmekte ve ailede çocuktan öncelikli sorumlu olan anne olmaktadır. Bu sorumluluk gerek ekonomik koşulların gerekse de sosyal dayanışma ağlarının zayıf olması nedeniyle dilenci kadınların çocuklarını bırakacak yer bulamamalarına ve onlarla birlikte dilenmelerine neden olmaktadır. Çocukla dilenmek elbette bir strateji olabileceği gibi çocuktan öncelikle annenin sorumlu olduğu algısının bu mecburiyeti beraberinde getirdiği dikkate alınmalıdır. Öyle ki bu tür bir yaklaşım kronik yoksulluğu deneyimleyen "dilenci annelerin" tam da bu kronik olma durumunu kıracak özneler olduğunu düşünmeye olanak tanımaktadır. Yoksulluk kültürünün daha da spesifik olarak dilencilik kültürünün gelecek kuşaklara büyük bir oranda anneler üzerinden (hem kadın dilencilerin sayısal çokluğu hem de

çocuklarıyla birlikte dilenmeleri açısından) aktarıldığı düşünüldüğünde, dilenci annelerin çocuklarla dilenme tecrübeleri ve gerekçeleri önemli bulgular olarak ortaya çıkmaktadır:

"Temizlik bulursam yapıyorum hemen cam siliyorum, merdiven akıtıyorum bulursam. Hani ne bilim abi ışıklarda selpak satıyorum, ıslak mendil, bazen atom satıyorum abi bebek çocuklarımla. Bir şekilde öyle idare etmeye çalışıyorum kendimi abi." (G2, kadın, yerli, 24)

"Yok, bunu götürüyorum. Benim peşime ağlıyorlar. Mecbur götürüyorum. Diğer oğlan kalıyor evde kaynanamla da ikisiyle baş edemiyor. Bakamıyor ikisine bir. Bu da peşime ağlıyor geliyor." (G7, kadın, yerli, 24)

"Eczane, market, cami küçük çocuğum olduğu için yardım etmeye daha meyilli oluyorlar. Eczane önünde küçük çocuğuma mama alırlar diye dileniyorum... Çocuğumu yanımda getirmem insanların daha duyarlı olmasını sağlıyor. Lakin yine de pek tercih etmek istemiyorum." (G41, kadın, yerli, 24)

"Ne bileyim abla bırakamadım bugün evde kimse yoktu bugün aldım onu yanıma yani sürekli çocukla ben çıkmıyorum." (G46, kadın, yerli, 25)

Zabıta görüşmelerinde de dilencililiğin özellikle aileden öğrenilmesine, çocuğun dilenirken ebeveynleri tarafından takip edilmesin ve çocuğun duygu sömürüsü için kullanılmasına vurgu yapılmaktadır:

"Bunları dilendiren ya annesi ya babası. Onlar (anne ve babayı kastediyor) dilenme bile ışıklarda veya 50 metre 100 metre geriden o çocuğun dilenip dilenmediğini takip ediyorlar. Biz çocukları aldığımız zaman annesi ile babası bir araya girmiş çocuğu takip ediyor, çocuğu aldık arabaya Atakent kavşağının orada geçtim baktım annesi ile babası orada hadi dedim gelin binin arabaya, hemen tıpış tıpış gelip arabaya bindiler çocukların yanına... Çocuğun hem ceza ehliyeti yok hem ceza yazılamaz yazılsa bile şey değil. Çocuk daha çok duygu sömürüsüne elverişli olduğu için, bakıyor şimdi yalın ayak, ayağında bir şey yok üzerinde tişört yok tabii geliyor 50 lira 100 lira veriyor." (Zabıta 2)

Çocukların dilenme sırasında anneye birlikte olması çocukların dilencililiği en yakınından öğrenmesini ve aşına olmasını sağlarken, dilencililiğin aktarımının başka bir yolu da sosyal çevreden öğrenme yoluyla gerçekleşmektedir:

"Ev temizliğinde yuvarlandım düştüm. Dedi ki (temizlik yaptığı yerdeki kişilerden söz ediyor) hiç olmazsa otur mendil sat dedi. Düştün, biz de vicdan azabı çekiyoruz dedi. Bir kenara otur mendil sat dediler bana ne bileyim onun için satmıştım." (G34, kadın, yerli, 58)

"Kitap işini yeni aldım daha kitabımı bile göstermedim. Komşu dedikine 'gidersen bir kitap getir göster satış edene de bir şey demezler' onu bilene gitmedim, daha yapmadım. Dedim ya ben zaten yeni kitap satmaya başladım sayılır, ihtiyaçtan mecbur. Komşu dedi işte 'kitapla gidersen kimse bir şey demez satış edene bir şey demezler' dedi, aklıma yattı benimde. Onun da dayısının kızı satıyormuş öyle kalem kitap falan, ben de öyle denedim yani." (G30, kadın, yerli, 58)

"Öğrendim, anneannemden öğrendim o da peçete satıyor. İlk onunla çıktım, birlikte durduk sattık, utanıyordum ilk başlarda sonra alışınca kendim devam ettim." (G46, kadın, yerli, 25)

3.2.3. Örgütlü Dilencilik: “Burası Benim Yerim!”

Dilencilikğin kültürel bir edime dönüşmesi yoksulluğun kalıcı olmasıyla birlikte aynı zamanda örgütlü olmasıyla da alakalıdır. Burada örgütlü olmaktan kasıt; dilencilerin aynı ya da yakın yerleşim yerlerinde ikamet etmeleri, dilenme eylemini gerçekleştirirken dilendikleri bölgeleri zaman ve mekân açısından kendi aralarında bölüşmeleri ve çeşitli haberleşme ve dayanışma ağlarına sahip olmalarıdır.

Bu bağlamda ilk olarak; görüşmecilerin yaşadıkları yerlere bakıldığında Gaziosmanpaşa ve Derebahçe mahalleleri ön plana çıkmaktadır. Bunun yanı sıra İlyasköy, Kerimbey ve Kirazlık yerleşkeleri de yine araştırmaya dahil olan dilencilerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelerdir. Zabıtalarla yapılan görüşmeler de bu durumu desteklemektedir:

“Aynı mahallede oturuyorlar zaten. Böyle Dereköy, Güzeldere hepsi topluşup geliyorlar. Diyelim ki biz birini aldık diyorlar ki aşağı mahallede biri de var onu da alalım diyorlar. Deşifre ediyorlar birbirlerini. Biz yanıyorsak onlarda yansın diyor olabilirler.” (Zabıta 1).

İkinci olarak; dilenen farklı grupların zaman ve mekan paylaşımı yaptıkları, yani dilendikleri günleri ve mekanları aralarında bölüştüğü görülmektedir:

“Dilenme sektörü daha da arttı. Birbirlerini istemiyorlar. Bura benim yerim diye kavga ediyorlar.” (Zabıta 1)

“Şimdi Çarşamba tayfası, ayrı bir grup, Terme tayfası var, Tekkeköy tayfası var, Suriyeli tayfa var. Bunlar grup grup, bir gün Çarşambalı grubu gelirse diğer gün Tekkeköy grubu geliyor. Diğer gün Terme. Ondan sonra arada zaten sürekli hep Suriyeli tayfası mevcut.” (Zabıta 2)

“Yo, ama yerimde durma diye bağıyorlar. ‘Niye buraya geliyorsun, git başka yerde sat’ diyorlar. Bende kimseye şey etmiyordum, gidiyordum başka yerde satıyordum.” (G11, kadın, yerli, 22)

“Öyle diyenler var bazı yerlerde. Bazı yer için tartışan bile var ama ben söylüyorum kızıyorum onlara. Burası senin babanın yerimi diyorum. Bazı insanlar var öyle diyen Suriyeliler bile kaldırıyor insanları. Yok ben duracağım yok sen duracaksın. Ya kardeşim senin yerin mi, devletin yeri. Gelir de geçer de durur da ama kimse bir şey diyemez. Çok bazı kişiler duydum öyle çok kişilerde.” (G14, kadın, yerli, 21)

“Onun mekanına ben bir şey yapamam. Çünkü o istiyor ben başka yere giderim. Karşı çıkmam. Ben buradayım sen git demem. Öyle bir şeyim yok.” (G23, kadın, yerli, 16)

“Oluyor. Ha benim değil de ben gördüm yani. Bazı kavga edenleri gördüm. Burası benimdi işte, niye geldin, burada ben duruyordum gibi. Öyle çok gördüm ben.” (G31, kadın, yerli, 31)

Üçüncü olarak; dilencilerin birbiriyle kurdukları iletişim, örgütlü yapılarına işaret eden başka bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır:

“Beklerken bazı telefon görüşmeleri yaptılar ve genel olarak yakınlarına zabıtada olduklarını, merak etmemelerini ve birazdan geleceklerini haber verdiler. Bir kadın

telefonda konuştuğu kişiye yanındaki diğer kadınların isimlerini sayarak “hepimiz, buradayız ne ararsan kim ararsan var” diyerek güler ve esprili bir şekilde haber verdi ve daha sonra sivillere yakalandıklarını söyleyerek karşısındakine eve gitmesini ve tedbirli olmasını söyledi. Ancak, yaklaşık bir 20 dakika sonra kadının telefonda konuştuğu kişi onu geri aradı ve yakalandığını söyledi. Bunun üzerine kadın “ben sana eve git demedim mi, hep sivil bekleyenler, gel çay var burada” diyerek telefonu kapattı ve yanındakilere bu durumu çok esprili şekilde anlatıp güldüler. Kısa bir süre sonra yakalanan kadın ve çocuğu yine yakalan başka bir kadın dilenci ile (dilenciler bu kadına kendi aralarında Çarşambalı diyor) birlikte zabıta müdürlüğüne getirildi. Sonradan gelen bu iki kadın arasında “beni sen yakalattın, neden beni zabıtalara gösterdin, ben pazara geriye çekilmişim” şeklinde tartışmalar gerçekleşti.” (Saha gözlem notu 2)

“Suriyeli dilenciler arasında ispiyonculuk söz konusu. Örneğin zabıta bir Suriyeli dilenciye merkeze aldığı anda az ilerde dilenen akrabasını göstererek onun da dilendiğini ve alınmasını gerektiğini söylüyor.” (Saha gözlem notu 3)

3.2.4. Hayaller: Süreklilik mi Kırılma mı?

Dilenmenin kültürel bir edime dönüşmemesi yani kronik hale gelmemesi için belki de en önemli şey buradan çıkışa dair beslenen umuttur. Bu umudu yeşertecek baş aktörler de çocuklardır. Öyle ki daha önce de bahsedildiği üzere yoksulluk/dilencilik kültürü özellikle anne-çocuk ilişkisi üzerinden kronikleşmektedir. Dolayısıyla buranın kırılması öncelikle annelerin çocukları üzerinden hayal ettiği, istediği başka bir gelecek beklentisi ile mümkündür.

Yapılan görüşmelerde de geleceğe dair beklentinin ne olduğu sorusu özellikle dilenci anneler tarafından “bizden geçti yavrum, tek isteğim çocuklarım okusun kurtulsun” şeklinde çocuklar üzerinden bir kırılma gerçekleşmesi umudunu içeren bir cevapla karşılık bulmaktadır:

"Tabi abi çok hayalim var. Çocuklarımı üniversiteye kadar okutmak isterdim. Bir evim olsun isterdim. Çocuklarımı güzel yaşatmak isterdim. Kimseye muhtaç olmamak isterdim. Hani böyle durumum iyi olsa ben bile insanlara yardım etmek isterdim. Ama yok işte." (G2, kadın, yerli, 24)

"Yok bana bakmasınlar, kendilerini mesleğini ellerine alsınlar. Kendilerini kurtarsınlar." (G7, kadın, yerli, 24)

"Çocuklarımı okutmak, sadece bu. Çocuklarımı iş sahibi yapmak." (G10, kadın, yerli, 21)

"Bu hayat beni çok yordu. Benim tek isteğim yavrularımın, üçünün de gelecekleri iyi olsun o bana yeter, gerçekten. Bu yaştan sonra benim kendimden hiçbir umudum kalmadı. Bilmiyorum, bu hayat çok yordu bizi. Benim hiçbir şeyden umudum yok. Benim sadece istediğim, Allah hayırlı insanlarla karşılaştırsın üç tane yavrurun geleceğidir. Başka hiçbir şey değildir. Ben çok yoruldu. Daha yeni bir hafta oldu, yok 10-15 gün oldu en büyük kaynımızı kaybettik. Cezaevinde, kanserden. Bir tek eşim kaldı. Eşimle ben, çocuklarım kaldı. Bilmiyorum çok acımasız hayat, gerçekten. Sadece çocuklarımın geleceği iyi olsun o bana yeter. Başka hiçbir şey istemiyorum." (G12, kadın, yerli, 46)

"Kendim için hiçbir şey istemiyorum. Çocuklarımın canı sağ olsun büyüsünler evlensinler okusunlar adam olsunlar da başka da bir şey istemiyorum kendim için ne isteyeyim." (G14, kadın, yerli, 21)

"Çocuklarım büyüsünde, okula gitsinler. Bir tek ikisinin geleceği." (G11, kadın, yerli, 22)

"Yok abla. Yaş 42 bu saatten sonra bir beklentim yok. Tek hayalim iki tane oğlum, iki tane çocuğum okuyup bir yerlere gelsin. Ben gerekirse kapı kapı dolaşır dilenirim. Yeter ki çocuklarım amir memur olsun. Yeter ki onları makamlı göreyim. Başka benim bu saatten sonra bir hayalim yok yani." (G42, erkek, yerli, 36).

Tüm bu anlatılanlardan da görüldüğü üzere, kronik yoksulluk döngüsünden çıkmanın yegane muhtemel dönüştürücü karakteri çocuktur. Yine de çocuk, paradoksal olarak doğduğu andan itibaren hem annenin yanında dilencililiği deneyimlemesiyle buradaki hikâyenin en mağdur karakteri hem de dilenmeyi öğrenip onu devam ettirme potansiyeli ile buranın sürdürücüsü rolündedir. Ayrıca anne dilencilerin gelecek beklentileri göz önünde bulundurulduğunda çocuklar buradan çıkışı sağlayacak tek aktör konumundadır. Yoksulluk kültüründe olduğu gibi dilenme kültüründe de gelecek beklentisinin olup olmaması, geleceğe yönelik bir umudun beslenmesi ve bunun için çeşitli girişimlerde bulunulması, dilencilik eylemini kültürel edim içinde görüp görmemenin bize göre temel kriteridir. Çünkü ancak bir gelecek umuduyla birlikte kişi, mevcut koşullarını değiştirmek ya da çocuklarının aynı koşullarda hayatlarına devam etmemeleri için bir girişimde bulunabilir: Bu girişim en temelde sağlık, eğitim, siyaset vb. toplumsal kurumlarla kurulacak sağlıklı bir iletişimidir.

3.3. Sosyal Dışlanma

"Sosyal dışlanma", bireylerin veya belli bir toplumda dezavantajlı sayılabilecek grupların; genelde sayıca çok olduğu kabul edilen ve belirli özellikler çerçevesinde homojenlik sağlayabilmiş olan "diğerleri"nden ayrı tutulması, her türlü sosyal etkileşimden mahrum bırakılması, izole edilmesi kısaca hem ekonomik hem de kültürel süreçlerden yoksun kalması durumunu ifade eden çok geniş bir kavramsal çerçeve içerisinde ele alınmaktadır (Tartanoğlu, 2010; Williams ve Zadro, 2005). Bu noktada sosyal dışlanma; toplumsal düzeyde yetersiz toplumsal uyum ve bütünleşmeyi imlerken, bireysel düzeyde anlamlı sosyal ilişkiler kurmada yetersizlik veya ondan mahrum bırakılma olarak değerlendirilebilir (Silver, 1994). Öyle ki, sosyal dışlanma kavramının bu geniş doğası ilgili literatürde de karşılığını bularak kavramın bizatihi kendisinin; yoksulluğun ve dezavantajlılığın çok boyutlu doğası, bu çok boyutlu dezavantajlılık durumunun süreklilik göstermesi, belli sosyal gruplar ve belli coğrafi bölgede yaşayanlar üzerinde her türlü yoksunluğun ağır sonuçları ve toplumun geniş kesimlerinin en

azından hayatlarının belli dönemlerinde sosyal dışlanmaya maruz kalmaları gibi çeşitli faktörler üzerinden ilişkilendirildiği görülmektedir (Boztepe, 2015).

Toplumsal bağlamda “dahil etme” ve “dışarıda bırakma” çerçevesinde yürütülen tartışmalar tüm toplumu ilgilendirmektedir. Çünkü yaşanan sorunların kaynağı toplumsal ve kültürel koşullar tarafından yapılandırılmaktadır. Toplumsal ve kültürel pratiklerle inşa edilen bu sosyal dışlanma süreci, bireylerin içinde buldukları kategorileri belirginleştirirken aynı zamanda kendisi de bu toplumsal pratikleri şekillendiren bir yapı sergilemektedir (Tobias ve Mukhopadhyay, 2017)

Bu sebeple dilencilik olgusunu düşünürken, onu, sınırları keskin bir şekilde çizilmiş dar bir kategoriye hapsetmek yerine, bir gruba ait olmanın ve ona has özellikler sergilemenin aynı zamanda “öteki gruba dahil olmamak/olamamak ve onun tanımlayıcı özelliklerini barındırmamak anlamını taşıdığını göz önünde bulundurmak gerekir.

Dolayısıyla dilencilerin toplumsal dışlanmasına ancak onu toplum dışına itenlerle girdiği ilişkiler düzeyinde bakabilirsek çok yönlü ve bütüncül bir perspektif yakalayabiliriz. Buradan hareketle araştırma bulgularına bakıldığında, dilenciler üzerinden sosyal dışlanma özellikle “görünmezlik istenci”, “göçmen olma” ve “kronik hale gelmesi muhtemel bir dışlanma” süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1. Görün-mezlik İstenci: “Aşağılansan da Bu İşte Gurur Yapamazsın!”

Dışlanan kişi olmak demek, diğer birey veya gruplar tarafından görmezden gelinmek, yok sayılmak ve hatta “varlığının” kabul edilmemesi demektir. Bu sosyal reddetme durumunun en ayırt edici noktası ise bu “görmezden gelme”nin veya “istememe”nin sözlü ya da fiziksel olarak açıkça belirtilmesidir (Williams ve Zadro, 2005). Bu durum bir görüşmecinin ifadelerinde kısa ve net şekilde karşılığını bulmaktadır: “*Tabi abi. İnsanlar azarlıyor, küfür ediyorlar, bağıryorlar, terbiyesiz laflar konuşuyorlar, vurmaya kalkıyorlar öyle yani abi. Çok zoruma gidiyor, utanıyorum*” (G2, kadın, yerli, 24). Böylece dilencinin ötekisinin onu görmek istemediği, gördüğünde ise ters ve aşağılayıcı davrandığı ve dilencinin de görünmek istemediği, görüldüğünde ise utandığı bir bakış açısı üzerinden toplumsal bir ilişki kurulmaktadır (Erdoğan, 2016). Bu yönüyle toplumsal hiyerarşi bakışın öznesi ve nesnesi açısından en temelde görmek istememe ve görülmek istememe şeklinde kendini göstermektedir:

“Tabi ki insanlar kötü kötü bakıyor, çok kötü bir şey yapıyormuşsun gibi davranıyorlar, para verirken bile kafana atar gibi oluyor bazen, eziyor seni. Kötü, tuhaf

hissediyorsun kendini. Bir tuhaf oluyorsun abla. Küçük düşmüş şey yaparmış gibi bakıyorlar bazen.” (G7, kadın, yerli, 24)

“Çok aşağılıyorlar ya insanı, hani git çalış diyorlar onlardan utanıyorum. Aşağılarmış gibi bakışlarından utanıyorum, ama yapacak bir şey yok. Yine gelmek yine bu işi yapmak zorundayım, başka çarem yok, muhtaçlık öyle bir şey, aşağılansan da bu işte gurur yapamazsın.” (G9, kadın, yerli, 28)

Dilencilerin fiziksel veya sözlü olarak yaşamış oldukları bu dışlanma süreci daha çok ikincil düzeydeki ilişkiler üzerinden gerçekleşmektedir. Diğer taraftan yaşanan bu dışlanmışlık birincil ilişkiler düzeyinde (aile, akraba, komşuluk, yaşanan yer vb.) “korku” faktörünün de eklenmesiyle birlikte bir “saklanma”ya dönüşmektedir:

“Yok, bilmiyorlar. Hiçbir kimse bilmiyor, hiçbir komşum bilmiyor. Sadece saklanarak gidiyorum, saklanarak geri geliyorum mahalle aralarından. Ha çocuklarım çok kızıyor, bağıyor, çağırıyor, anne aç mısın açıkta mısın diyor. Oğlum işte üstünüzden bir yük kalkar, benim masraflarım çıkmış olur aradan diyor. Kendi masraflarım için yani, mutfak masraflarım, kendi masraflarım için başka bir düşüncem yok.” (G12, kadın, yerli, 46)

Bu saklanma meselesi, dilencilerin yaşadıkları yerlerden farklı yerlere dilenmeye gitmesiyle ve belli bir ölçüde kendi sosyal çevrelerinden uzaklaşarak statülerini korumaya çalışmalarıyla kendini göstermektedir:

“Tekkeköy’de dilenemem çünkü orada okuyorum. Çok tanıdık çıkar. Halalarım Derebağçe’de, biri Terme, biri İstanbul. Arkadaşlarım bazı oralarda oturuyorlar, evleri yakın okula.” (G23, kadın, yerli, 16)

“Çorap satarken olabildiğince çocuklardan uzak mekanı seçiyorum, çocuklarımın okul arkadaşlarının beni görmesini istemiyorum. Bu nedenle Türk-iş çevresinde çorap satışı gerçekleştiriyorum.” (G36, kadın, yerli, 27)

“Terme’den geliyorum çünkü arkadaşlarım, çevrem, komşularım hep orada utandığım için Çarşamba’ya geliyorum. Kimse görmesin diye mecbur buraya geliyorum.” (G41, kadın, yerli, 24)

Böylece, yoksulluğun ve dilencilikğin dilenme eylemini gerçekleştirirken aldığı “görünmez hal”, yani diğerlerinin görmek istememesi ve diğerleri tarafından görülmemeye isteği, kendi öznel yaşam dünyalarında bertaraf edilmeye çalışılmaktadır.

3.3.2. Ötekinin Ötekisi: Dilencilerin Dahi İstemediği Mülteci Dilenciler!

Sosyal dışlamanın ortaya çıkmasında etkin rol oynayan olgulardan bir diğeri göçtür. Göç olgusunun asıl mantığını göç edilen yerden daha güvenilir ve daha iyi bir yaşam alanı arayışı şekillendirmektedir. Ancak göç edilen yerin ekonomik, siyasal, toplumsal yapısı ve bir bütün olarak tüm kültürel özellikleri göç eden bireyler üzerinde çeşitli entegrasyon problemlerine neden olabilmektedir (İmanlı, 2018). Dolayısıyla göçmen bireyler göç ettikleri bölgede toplumun siyasal, sosyal ve kültürel etkinliklerine katılmakta zorlanan, istenmeyen gruplar

olarak toplumun dışında kalabilmektedir. Bununla birlikte göç edilen ülkede göçmenlerin çoğu zaman herhangi bir kanuni statüye sahip olmamaları da onların sosyal dışlanmış gruplar olarak görülmelerine neden olabilmektedir (Bölükbaşı, 2008).

Diğer taraftan, göç alan bölgenin temel karakteristik yapısı da yaşanan yoğun göç dalgalarından etkilenmektedir. Dolayısıyla göç olgusu sadece “göç eden” veya “edilen yer” üzerinden tek yönlü bir bakış açısıyla değil, “göç alan yer” ve “yörenin halkı” da hesaba katılarak çok yönlü ve ilişkisel olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla bu noktada, “göçmenlerin yaşayacakları sosyal dışlanmanın şiddeti o ülke vatandaşlarının göçmenlere göstermiş olduğu saygı ve onların haklarına duyarlı olmasıyla bağlantılı olduğu kadar, göçmenlerin göç ettikleri ülkenin toplumsal düzenine, kültürüne entegre olma isteği veya saygısıyla, ülke vatandaşlarına göstermiş olduğu sevgi, iyi niyet ve güven ile de doğrudan bağlantılıdır” (Çapraz, 2019).

Konuya Türkiye açısından bakıldığında; geçtiğimiz son on yıl içerisinde iç karışıklıkların ve savaşların yoğun olarak yaşandığı Orta Doğu bölgesinden ülkemize yoğun bir göç yaşandığı görülmektedir. Söz konusu bölge ülkelerinin, yaşanan savaş ortamından ötürü kendi halklarına yeterince koruma ve güvenli bir ortam sağlayamaması, ülkelerinde hayata kalmak için zor durumda kalan insanları dünyanın daha korunaklı ve güvenli merkezlerine çeşitli nedenlerden dolayı yayılmak zorunda bırakmakta ve bu durum yoğun göç dalgalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin söz konusu bölgeyle ilgili izlemiş olduğu göç politikasına paralel olarak bu bölgeden ülkemize gelen mülteci sayısında büyük oranda artış gözlenmektedir. Dolayısıyla bu noktada, Türkiye açısından sosyal dışlanma olgusunu etkileyen en önemli etkenin bu “mültecilik” sorunu olduğunu söylemek mümkün hale gelmektedir. Bu sorunun derinleşmesi ise, göç eden bireylerde ve gruplarda yeni gelmiş oldukları sosyal ortamla ciddi uyumsuzluklara ve bütünleşme sorunlarına yol açarak sosyal dışlanmaya neden olabilmektedir (İmanlı, 2018).

Bu yönüyle özellikle savaş nedeniyle ülkemize gelen sığınmacıların birçoğu dezavantajlı gruplar kategorisine dahil edilebilecek nitelikleri kendilerinde barındırmakla birlikte en dezavantajlı grupların tüm sosyal ve ekonomik sermayelerini geldikleri yerde bırakan ve bu yüzden dilenmek zorunda kalan göçmen/mülteci dilenciler olduğunu söylemek mümkündür. Araştırma bulgularına bakıldığında da mülteci dilencileri adeta “ötekinin ötekisi” konumuna getiren başlıca dezavantajların, sosyal ve ekonomik sermaye yoksunluğu, dil handikabı ve mülteci haklarındaki bilgi eksikliği olduğu söylenebilir:

"Irak'ta zengindik biz abla. Mesela üç tane arabamız vardı üç tane ev vardı yerlerimiz vardı. Hepsi yıkılıp gitti." (G43, erkek, göçmen, 14)

"Vallahi buraya göre orası çok iyiydi, ülkemizdi yani yerimizdi, evimiz vardı." (G16, kadın, göçmen, 30)

"Çok fark var arada. Orada işimiz vardı, kuafördüm ben, eşim de terziydi, iyiydik yani, böyle değildik, muhtaç değildik." (G21, kadın, göçmen, 38)

Savaştan ve kötü koşullardan kaçan mültecilerin, çiftçilik, inşaat ustalığı, kuaförlük, bakkallık, terzi, şoförlük gibi mesleklerini burada devam ettiremedikleri, ev, araba, arsa gibi mülklerini de geride bırakarak ağır maddi imkansızlıklarla boğuştukları görülmektedir. Özellikle dil bilmemeleri ve buna bağlı olarak mülteci hakları konusundaki yetersiz bilgileri de şartlarını daha da ağır hale getirmektedir. Öyle ki mülteci dilencilerle görüşmeler tercüman aracılığıyla gerçekleştirilmiş, ancak yine de gerek dilencilerin çekingen tavırları ve kısa cevap vermeleri ile gerekse de çeşitli lehçe farklarından dolayı sağlıklı ve akıcı diyalogların kurulmaması nedeniyle iletişimde aksaklıklar yaşanmıştır. Araştırmaya dahil olan mülteci dilencilerin yerli dilencilere kıyasla kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve konuşmaya çok sıcak bakmadıkları görülmüştür. Ancak yerli ve mülteci dilenci karşılaşmaları söz konusu olduğunda, yerli dilencilerin beyanlarında tam tersi bir durum göze çarpmaktadır. Buna göre, yerli dilenciler mülteci dilencilerle yaşadıkları karşılaşmaları anlatırken kendilerinin mağdur olduğunu ifade eden ve karşı tarafı suçlayıcı bir anlatı sergilemişlerdir:

"Ben hiçbirisiyle sorun yaşamam ama onlar bazı oluyor, geliyor bize kafa tutuyor. Geçen misal 56'larda bir Afganlı mıdır, nedir önümde durdu, sen dedi o tarafı gezdin mi dedi bas bas bağırdı. Ben de dedim, kızım ben niye o tarafı gezeceğim, sizden bize fırsat kalmıyor ki dedim. Bağıştık biraz o çekti gitti. Afganlı ama ben onları daha yeni gördüm, böyle bol bol etekler giyiyorlar, kırmızı kırmızı kafaları var." (G12, kadın, yerli, 46)

Onların ben satış yaptığını görmüyorum. Hep el açtıklarını görüyorum. Hep dilendiklerini görüyorum. Boydan boya topluyorlar. Biri bir yere oturuyor, biri bir yere oturuyor. Orayı baştan başa kaplıyorlar yani. Ona bir şey diyemem. Market olsun, cami olsun, nere olursa olsun hep kaplıyorlar yani tek tek." (G14, kadın, yerli, 21)

"Ya şimdi bazı Suriyeliler geliyor bazen kendi memleketimizde kendi ülkemizde bizi kovalıyorlar. Mesela burada dilencilik yapıyorlar geliyor kadın beni kaldırıyor buradan Suriyeli. Ne yapayım? Gidiyorum kadın bu. Başımı belaya koymasın benim." (G22, erkek, yerli, 63)

"Suriyeliler mi? Evet geçen onlarla ayak üstü oldu bir yerde işte gezerken. Beni dövecek gibi oldu. İşte benim geldiğim yere niye geliyorsun hesabı oldu. Ben de dedim sen de Suriye'ye git, bura bizim bölge dedim. Yani, hani bizim memleketimiz. Fazla da şey yapmadım, hani muhatap olmadım." (G31, kadın, yerli, 31)

Zabıtalara yapılan görüşmelerde yerli ve göçmen dilenciler arasındaki çatışmayı destekler niteliktedir: *"Birbirlerini istemiyorlar. Bura benim yerim diye kavga ediyorlar."* (Zabıta

Memuru 1); *“Türkler, bizim yerli dilencilerimiz yabancıları hiç istemiyor. Yani onları gördükleri zaman zaten kovalama pozisyonuna giriyorlar.”* (Zabıta Memuru 2)

Bu anlamda “ötekinin ötekisi” olma meselesi sadece mülteci dilencilerin daha önce yukarıda belirtilen dezavantajlı durumlarına (sosyal ve ekonomik sermaye yoksunluğu, dil handikabı vb.) değil, aynı zamanda “dilencilerin dahi istemediği dilenciler” olmalarına işaret etmektedir.

3.4. Çalışmanın Reddi

Çalışma kavramının tarihsel olarak yüklendiği anlamlar, içinde gerçekleştiği iktisadi ve toplumsal bağlamla doğrudan ilişkilidir. Çalışma, sınırlı ihtiyaçları olan avcı-toplayıcı toplumlarda kültürel yapının bir parçası hatta oyun; mükemmel hayatın felsefe ve politikaya yapmakla özdeşleştiği Antik Yunan’da esaret; Hristiyan Roma’nın teolojik söyleminde Tanrının insanlığı mahkûm ettiği bir lanet; orta çağın feodal toplumlarında ise toplumsal tabakanın en altındakilerin yapması gereken aşağılayıcı ve zahmetli bir iş olarak olumsuz bir içeriğe sahip olmuştur (Budd, 2016; Castell, 2017). Fakat çalışmanın uzun bir süre yüklendiği bu olumsuz anlam, sanayi devrimi ile birlikte değişmiş, dönüşen iktisadi ve toplumsal yapıya uygun olarak çalışmaya dair yeni bir söylem inşası gerçekleşmiştir. 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çalışma, insanın emeğini satma özgürlüğü, kendini gerçekleştirdiği özü ve yeni teolojik söylemde bir erdem olarak toplumsal bağın temeline yerleşmiştir (Méda, 2018; Şenel 1991).

Modern çalışma tam olarak yüklendiği anlamlar açısından henüz bir itibar kaybı yaşamasa da önemli bir kırılma 1970’ler sonrası neoliberal dönemle gerçekleşmiştir. Bu dönem itibarıyla, esnek iş gücüne, esnek çalışma saatlerine ve esnek makine sistemlerine dayanan bir üretim sürecine geçilirken (Jessop, 1992) neo-liberal politikalar, piyasa egemenliğine dayalı bir dönüşümü hedef alarak, piyasanın kendi sorunlarını çözebilmesine yönelik politik ve yasal bir çerçeve önermekte ve devletin özel sektörün ihtiyaçlarına uygun yapılanmasını içermektedir (Topak, 2012: 141). Sistemin bu rekabete dayalı yapısı, ücret esnekliğine, istihdamda esnekliğe ve mesleki esnekliğe ihtiyaç duyarken, güvencesizlik ve gelir eşitsizliği de bu esnekliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Standing, 2015).

Anlam düzeyinde hala kutsallığını koruduğu, ancak güvencesizliğin adeta bir norm haline geldiği bu çalışma biçimi ikircikli bir durum yaratmaktadır: Toplumsal bağın merkezine yerleşmiş çalışma hayatına kendi iradesi dışında dahil olamayarak dışarda kalma/öteki olma

ya da güvencesiz çalışmanın dışına çıkarak geçimini sağlayacak alternatif yollar bularak sistemin çatlaklarına sızma.

Bu noktada dilencilerin çalışma hayatının dışından kalanlar olarak bu iki gruptan hangisine dahil olduğu ve bu durumun gerekçeleri dikkate değer bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle aşağıda öncelikle araştırmaya dahil olan dilencilerin iş geçmişleri, kendilerini tanımladıkları bir mesleklerinin olup olmadığı ve gelir düzeyleri paylaşılacak, ardından dilencililiğin inkarı ile çalışmayı reddetmek arasında bağ tartışılıp, sonrasında ise çalışmayı reddederken kullanılan söylemler incelenecektir.

3.4.1. Dilencililiğin Ekonomisi

Yerli dilencilere daha önce yaptıkları işler sorulduğunda birçoğunun daha önce herhangi bir işte çalışmadıkları görülmektedir. Farklı iş tecrübelerine sahip olanlar ise; ev/apartman temizliği, bulaşıkçılık, hurda toplama, fındığa gitme, salyangoz toplama, evde parça başı iş alma ve sanayide çıraklık gibi çoğu zaman kayıt dışı, kayıtlı olduğunda ise oldukça düşük ücretli esnek zamanlı işlerde çalıştıklarını söylemektedir:

"Daha önce işte bulaşıkçılık yaptım lokantalarda abi. Temizlik, merdiven akıtma, ev temizleme öyle abi. Eşimin ayağında varis var zaten yürüyemiyor. O da daha önceleri yürüyorken kağıt falan topluyordu, karton abi çek çek arabaları bilir misin? Hurda karton öyle abi." (G2, kadın, yerli, 24)

"Bekarken fındık ayı olunca amele olarak fındıkta çalışıyordum üç ay. Bir kere sigortasız işe girdim sümüklü böcek ayıklıyordum. Şimdi de hurda arabasıyla geziyorum abla. Çocukların yüzünden sigortalı işe girip çalışamıyorum." (G9, kadın yerli, 28)

"Ya şimdi daha önceleri biz sanayide çok çalıştık, kereste taşıdık bilmem ne yaptık gençliğimizde ama şimdi artık ayakta tutmuyor. O zaman zaten biz sakatlandık zaten 250 kilo keresteyi aldığın zaman ne olur insan." (G22, erkek, yerli, 63)

Dilencilerin iş tecrübesi; sürekliliği olmayan, düşük ücretli, güvencesiz ve onları yoksulluktan kurtarmayan işlerle sınırlıdır. Dolayısıyla bu eğreti çalışma koşullarının kişileri çalışma yerine dilencililiğe yönlendirme ihtimali düşünülmesi gereken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dilencilere dilenme faaliyetinden günlük ne kadar kazandıkları sorulduğunda ise ortalama 80 ile 100 TL arası bir kazançlarının olduğunu söylemektedirler. Ancak zabıtarlar bu söylemlerin gerçeği yansıtmadığını, dilencilerin çeşitli para saklama stratejileri geliştirmelerine rağmen üstlerinden çoğunlukla ortalama 500 ile 900 TL arası para çıktığını belirtmektedir:

"İhtiyarlar genellikle bir yeşil alan gördüğü zaman bastonla şeyle kazarlar poşetin içerisine koyarlar, toprağın altına gömerler. Gençler de ise vücudundaki farklı

bölmelere (kıyafet içi ve iç çamaşırından bahsediyor), farklı yerlere şey yaparak oraya zula yapıyorlar. Bezlerin (bebek bezi) içerisine koyanlar var, ekmeğin içerisine koyan var. En son bir bayanın üzerinden, bankadan şey çıkmıştı güzel bir para çıkmıştı...Bir kişinin üzerinden 700 ila 900 lira civarı çıkıyor.” (Zabıta Memuru 2)

“İç çamaşırlarına varana kadar koyuyorlar. Bir gün sizde vardınız herhalde sanırım geçen geldiklerinde 900 lira çıkmıştı. Hepsi toplam iki günde 1500 bulmuştum hatta geçti de. Genellikle 3-4 kişi geliyorlar onun üstünden 700 lira toplam çıkıyor bir kişiden şu an ne kadar aldığımı söyleyemem değişiyor.” (Zabıta Memuru 1)

“Nasıl diyeyim size, yüksek miktarda paraları topladıkları zaman başka birileri gelip alıyor. Şahıs diyelim ki dilencilik yapıyor ya diyelim ki 300-500 lira bir para topladı. O parayı üstünde tutmuyor. Başka birisi hemen geliyor o parayı alıyor. Öyle bir şey işte, nasıl diyeyim sana mecazi anlamda söyleyeyim bir şirket gibi bağlıyorlar birbirlerini.” (Zabıta Memuru 3)

Ayrıca zabıta memurları zaman zaman dilencilerin üzerinde ziynet eşyası bulduklarını ancak mevzuat gereği bunlara el koyulmadığını da belirtmektedir.

Dilencilere, dilenme faaliyeti dışında nasıl bir ek gelirlere sahip oldukları sorulduğunda ise; dul maaşı, merdiven temizliği, hasta bakım parası, karton toplama ve çocuklardan maddi yardım gibi unsurlardan gelir elde ettikleri ayrıca eş veya çocukların; inşaat ve sanayide çalışma, hamalılık, boyacılık gibi işlerde çalışarak para kazandığı görülmektedir. Ancak bu işlerin çoğunlukla kişilerin parasını zamanında alamadığı, düşük ücretlerin, ağır ve esnek çalışma koşullarının olduğu eğreti işler olması da dilencilerin söylemlerinin bir parçasıdır.

Ancak bu noktada tekrar vurgulamak gerekir ki mültecilerin durumu yukarıdaki anlatının dışına çıkmaktadır. Mülteci dilencilerin savaştan kaçarak gelmeleri ve meslekleri (çiftçilik, inşaat ustalığı, kuaförlük, bakkallık, terzilik, şoförlük vb.) ile maddi birikimlerini (ev, arsa, araba vb.) geride bırakmaları, Türkiye’de dilenmelerinin temel gerekçelerini oluşturmaktadır. Ve bu durum yani ekonomik sermayelerini kaybetmeleri onları yerli dilencilerden farklılaştırmaktadır. Dolayısıyla göçmen dilencilerin daha önce bahsedilen iki gruptan ilkiyle yani *“kendi iradesi dışında çalışma hayatına dahil olamayarak dışarda kalanlar”*la özdeşleştikleri söylenebilir.

3.4.2. İnkâr: “Ben Dilenmiyorum, Ticaret Yapıyorum!”

Çalışma olgusu sadece ekonomik kazanç bakımından değil, toplumsal hayata katılım ve belirli sosyal ilişkilerin kurulması açısından önemli bir mekanizmadır. Nitekim yeme içme, eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlara maddi imkansızlıklarla erişememenin, bireyi toplumun çeperlerine itmesi kaçınılmazdır (Çakır, 2002). Dahası bir toplumsal norm olarak bireylerden beklenen de eğitimini tamamlamış belli yaş aralığındaki kişilerin çalışmasıdır ki aksi bir durum çoğu zaman ayıplanmakta ve hoş görülmemektedir. Öte yandan benzer bir şekilde kötü

çalışma koşullarının, düşük ücretle istikrarsız ve güvencesiz bir çalışma biçiminin de aynı toplumsal dışlanmışlığa ve kent hayatına dahil olmamaya neden olması kuvvetle muhtemeldir.

Bu noktada yerli dilencilerin güvencesiz çalışma koşullarından kaçarken tamamen çalışma hayatının dışında kalmamak için hem söylemsel hem de pratik anlamda geliştirdikleri stratejiler dikkat çekicidir: *"Evet ben ticaret yapıyorum çorap karşılığı ücretimi alıyorum. 10 lira verse bile 2 çorap veriyorum."* (G36, kadın, yerli, 27)

Yerli dilencilerin hemen hemen hepsinin dilenciliği inkar ettiği ve bu durumu satış yaptıklarını söyleyerek gerekçelendirdikleri görülmektedir:

"Ya ben bunu çalışmak olarak görüyorum. Ben de çalışan gibi, insan gibi sabah çıkıyorum akşam geliyorum. Hani bunu alan olursa Allah razı olsun selpağı alan da oluyor, selpağı almayan da oluyor parasını öyle veren de oluyor. Ama ben hiçbir zaman elimi açıp da dilenmedim...Hani bazı selpağı almıyorlar parayı veriyorlar, bazı selpağı alıyorlar. Hani bende çalışıyormuşum gibi işte. Ha işim olsa sabah çıkarım işime giderim, akşam evime gelirim. Benim yaptığım da o günlük." (G12, kadın, yerli, 46)

"O sen de dilencisin diyor. Çorap satmak diyor dilencilik diyor. Ben anlamadım, ben anlamadım böyle bir şey. Nasıl dilenci? Alıyorsa alıyor, almıyorsa gidiyor. Anlamadım bu nasıl dilencilik." (G1, kadın, yerli, 49)

"Ben dilencilik yapmıyorum. Dilencilik yapsam caminin yanına giderim. Ama günah o. Ben kendim çalışıp kendim kazanıyorum. Millete ihtiyacım yok elhamdulillah. Onlar çağırıyor ben yapıyorum işte para veriyorlar." (G29, erkek, göçmen, 14)

Başka bir deyişle çalışma hayatının dışında kalan dilenciler, dilenirken kalem, peçete, çiçek vb. bulundurarak, belli bir ücret karşılığında satış yaptıklarını söylemekte ve böylece ironik bir şekilde çalışmayanlar olarak kendilerini çalışma hayatının içine yani bir anlamda toplumsal hayata dahil etmeye çalışmaktadırlar.

3.4.3. Çalışmanın Gereçekleri

Dilenciliğin satış yapma stratejisiyle meslekleştirilmesi, çeşitli sebeplerle ücretli bir işte çalışmanın dolaylı reddine sebep olmaktadır. Özellikle dilencilerin büyük bir kısmını oluşturan kadın dilenciler, küçük çocukları oldukları için işe giremeyeceklerini söylemektedir:

"Kime bırakacağım, ama çocuk yanımda olsa çalışırım. Öyle bir iş olsa." (G7, kadın, yerli, 24).

"Çocuklarıma bakan olsa yeminle çalışırım abla... Yok ablam çocuklardan dolayı İŞKUR'a başvuru yapmadım. Düşündüm gitmeyi ama çocuklar engel oluyor." (G9, kadın, yerli, 28)

"İşe gireriz de aha bu çocukları kime bırakacağız. Kim bakacak, eşim zaten ayakkabı boyacılığı yapıyor. Çocukları kime emanet edeyim." (G10, kadın, yerli, 21)

Ayrıca bu söylemi yeterli eğitimin olmaması, mevcut çalışma koşullarının kötü olması ve sabıkalı olmak gibi sebepler takip etmektedir:

"Ben asgari ücretli bir iş bulsam da bu işi bırakmam. Bir işe girip çalışmam, çünkü benim 7-8 bankaya kredi kartı borcum var. Maaşıma el konulacak. 4 buçuk alacakken 3 milyara çalışacağım, maaşın 4'de biri kesiliyor ya. Şu an üzerimde 11 tane haciz var. Geliyorlar bakıyorlar gidiyorlar, Allah'a şükür bir şey de almıyorlar. Bu işte adam akıllı çalıştığında açık konuşayım aylık 5-6 milyar alıyorsun. Ben adam gibi söylüyorum benim aldığım 5-6 milyardan aşağıya düşmüyor, asgari ücretten fazla." (G42, erkek, yerli, 36)

"Fabrikaya gidiyordum, çorapların ipliklerini kesiyordum. Kaç düzine çorap çektiyisen o kadar para alıyorsun. Öyle çok yüksek paralar değil, ayda 500-600 TL." (G14, kadın, yerli, 21)

"Hep sabıkalardan çekiniyorum. Çünkü bir temizliğe gitsem, o evde bir şey kaybolduğu zaman ben kendimi ispat edemem. Çünkü adam beni bir araştırarak benim sabıkam çok. Ben o sabıkayla kendimi nasıl ispat ederim, söyleyin bana. Ben nasıl derim ki ben yapmadım, nasıl diyebilirim ki? Çünkü adam bana inanmaz sabıkaya inanır. Öyle temizlik işleri böyle hani böyle tehlikeli işlerden baya bir uzak duruyorum bu nedenle yani. Başka bir neden yok." (G12, kadın, yerli, 46)

"Düşündüm ama beni kim bulaşığa alır dedim. Okumam yazmam da yok ya biraz. Kurslara da gitmedim, okumam olmadığı için." (G11, kadın, yerli, 22)

Bulgulara bakıldığında, özellikle istikrarsız ve güvencesiz, eğreti çalışma koşullarının "satış" yaparak dilenmeyi bir alternatif haline getirip getirmediği sorusu tartışılması ve göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bu soruya, bu araştırma özelinde keskin bir cevap vermek mümkün olmasa da sorunun kendisinin önemli bir bulgu olması onu dikkate değer kılmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

“Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun İli Örneği” adlı bu çalışmanın amacı; dilencilik olgusuna sosyolojik bir perspektifle yaklaşmak ve onu içinde yaşadığımız neoliberal dönemin karakterize ettiği belirli kategoriler üzerinden düşünerek anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda araştırmada dilencilik, özellikle “yeni yoksulluk”, “göç” ve “çalışmanın reddi” gibi kavramlar üzerinden ele alınmış ve dilencililiğin aldığı yeni görünümlemler ile kültürel edime dönüşme süreci tartışmaya açılmıştır.

Çalışmada niteliksel araştırma yöntemi kullanılmış olup, veriler toplam elli dilenci ve üç zabıta memuruyla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Ayrıca, elde edilen bu veriler, araştırmacılar tarafından toplanan saha gözlem notları ile desteklenmiş ve sonrasında deşifre edilerek MAXQDA programı ile analize tabi tutulmuştur.

Bu analiz sonucunda; “Bir Sosyal Tip Olarak Dilenci”, “Kültürel Edim”, “Sosyal Dışlanma” ve “Çalışmanın Reddi” olmak üzere dört temel bulguya varılmıştır. Buna göre *ilk temada*; “dilenci kimdir?” sorusuna cevap aranarak sosyolojik bir tanım ortaya konulmaya çalışılmış ve dilencililiğin aldığı yeni görünümlemler tartışmaya açılmıştır. Öncelikle, dilencilerin, “dilencilik nedir?” sorusuna “suç ve günahdır” şeklinde cevap verdikleri, ancak kendi eylemlerini gerekçelendirirken “kendi yoksulluklarını vurgulayıp dilencililiği kabul etme” ve “satış yaptığını iddia ederek dilencililiği inkâr etme” şeklinde iki farklı argümana başvurdukları görülmüştür. Dilencililiğin aldığı görünümlere bakıldığında ise; araştırmaya dahil olan dilenci nüfusunun çok büyük bir kısmının kadınlardan oluştuğu, göçmen dilencilerin bu nüfus içerisinde önemli bir orana sahip olduğu ve dilenme faaliyetinin daha çok satış “yapıyormuş” gibi yapma eylemi üzerinden şekillendiği görülmüştür. Ayrıca özellikle kadınlar söz konusu olduğunda, yerleşik, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin dilenme faaliyetinde etkili olduğu ve kadınların ev/aile ile özdeşleştirilmesinin, görüşülen dilenci nüfusunun çok büyük bir oranının kadınlardan oluşmasıyla ilişkisel olduğu tespit edilmiştir.

Kültürel edim temasında dilencililiğin kültürel bir edime dönüşme potansiyeli anlaşılacak istenmiş ve dilencililiğin getirdiği duygusal yükler, aktarımının nasıl gerçekleştiği ve örgütlü yapısı ile geleceğe dair tahayyüller tartışmaya açılmıştır. Buna göre dilenirken yaşanan yoğun utanma duygusunun, çocukların dilenme sırasında annenin yanında olmasının ve dilencilerin sergilediği mekânsal paylaşım ile kurulan iletişimin, dilencililiği kronikleştirerek onu kültürel bir edime dönüştürme potansiyeli taşıdığı, ancak dilenci annelerin özellikle

çocukları üzerinden kurdukları hayallerin ise burayı kırma imkânı taşıdığı ve dilencilikten kurtuluş ümidi barındırdığı tespit edilmiştir.

Sosyal dışlanma temasında dilencilerin dışlanma süreci, “diğerleri” ile girdiği ilişki üzerinden çok yönlü ve bütüncül bir şekilde anlaşılmaya çalışılmış, görünmez oluşlarının arkasındaki sebepler ve göçmen/mülteci dilencilerin özel konumları sorgulanmıştır. Buna göre; dilencilikğin “görölmek istememe” ve “görömek istememe” şeklinde iki taraflı bir yok sayma ve saklanma sürecini içerdiği görölmüştür. Dilencinin sözlü ve fiziksel aşaaılanma sonucu yaşadığı çaresizlik ve utanma duygusu görölmek istememesine neden olurken, dilencilerin toplumsal işleyişteki aksaklıkların somut bir göstergesi olarak algılanması, başka bir ifadeyle ayna görevi görmesi, diğerlerinin onu görömek istememesine neden olmaktadır. Öte yandan savaştan kaçarak gelen ve burada dilencilik yapan mültecilerin tüm sosyal ve ekonomik sermayelerini arkalarında bırakıp gelmelerinin sosyal dışlanmayı daha derinden hissetmelerine sebep olduğu görölmüştür. Sosyal ve ekonomik sermaye yoksunluğu, dil handikabı ve mülteci haklarındaki bilgi eksikliği mülteci dilencilerin karşılaştıkları başlıca problemleri oluştururken, mevcut yerli dilenciler ile yaşadıkları çatışmaların ise onları dilencilerin bile istemediği dilenciler olarak ötekinin ötekisi şeklinde ağır bir dışlanmaya maruz bıraktığı ortaya çıkmıştır.

Son olarak *çalışmanın reddi temasında* ise; “gerçekten dilencilikten kurtulmak istemesine rağmen çeşitli handikaplar nedeniyle çalışma hayatına dahil ol(a)mayanlar” ve “çalışmayı reddederek, satış yaptığı iddiasıyla dilencilikği meslekleştirenler” arasında bir ayırım tespit edilmiştir. Bu noktada dilencilikği meslekleştiren grup özellikle dikkat çekicidir. Öyle ki gerçekte çalışma hayatının dışında kalan bu dilenciler, dilenirken kalem, mendil, çiçek vb. bulundurarak, belli bir ücret karşılığında satış yaptıklarını söylerken aynı zamanda ironik bir şekilde kendilerini çalışma hayatının içine yani bir anlamda toplumsal hayata dahil etmeye çalıştıkları görölmüştür. Dolayısıyla satışla dilenme, yerli dilencilerin, güvencesiz çalışma koşullarından kaçarken tamamen çalışma hayatının dışında kalmamak için hem söylemsel hem de pratik anlamda geliştirdikleri bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada göröldüğü üzere dilenciler homojen bir kategori olmayıp, dilenme faaliyetinin temelinde farklı gerekçelendirmeler yatmaktadır. Bir tarafta yeni yoksulluk, göç ve mekânsal ayrışma bağlamında dilencilikği mecburiyetle özdeşleştirenler, öte yanda güvencesiz, eğreti çalışma koşullarından kaçarken, örgütlü bir şekilde dilencilikği meslekleştiren bir kültür haline dönüştürenler bulunmaktadır. Her iki dilencilik faaliyeti de en temelde hem neoliberal piyasa ekonomisinin sonucu hem de orayı yeniden üreten olarak benzerlik gösterse de,

şüphesiz ki buradan çıkışı getirecek çözümler farklı temellere dayanmaktadır. Dolayısıyla dilencilige dair geliştirilecek olan sosyal politikaların da bu temellere göre farklılaşması gerekmektedir. Buradan hareketle, araştırma bulguları göz önünde bulundurularak çözüme katkıda bulunacağını düşündüğümüz birtakım öneriler şu şekilde ifade edilebilir:

- **Hedefleme Politikası:** Dilencilik olgusuna yönelik sosyal politikaların geliştirilmesi öncelikle hakkında politika geliştirilecek grubun doğru kategorilendirilmesine, bu kategorilerin özelliklerinin tespit edilmesine ve her kategorinin kendine özgü içsel dinamiklerine göre düşünülmesine bağlıdır. Öyle ki, bulgularımızın da gösterdiği gibi dilenciler homojen bir grup olmayıp, dilenme faaliyetleri, motivasyonları ve stratejileri çeşitlilik göstermektedir. Dolayısıyla bu gruplara dair üretilecek sosyal politikaların da gerçekçi olup hedefine ulaşabilmesi için aynı çeşitliliği göstermesi gerekmektedir. Kısaca farklı dilenci gruplarına (kadın, çocuk, göçmen vb.) ve farklı dilencilik biçimlerine farklı sosyal politikalar geliştirmek elzemdir.
- **Hedef Kitlenin Verisi:** Doğru bir hedefleme politikası için ise dilencilerin bir veriye dönüşmesi, dilencilik hakkında kapsamlı ve geniş bir data oluşturulması gerekmektedir. İlgili kurum ve kuruluşların dilencilige dair temel demografik bilgilerin yer aldığı bir portföy çalışması gerçekleştirilmesi ve bunu her sene güncelleyerek takibini yapması hedef kitlede yıldan yıla nelerin değiştiğini görmede ve ilgili konuya yönelik sosyal politikaların başarısını ölçmede işlevsel olup katkı sağlayacaktır.
- **Kurumsal Eşgüdüm:** Yoksulluk ve dilencilikle ilgili belediye, kaymakamlık, valilik, bakanlık ve sivil toplum kuruluşu düzeyinde birçok farklı kurum çalışma yapmakta ve politika üretmektedir. Ancak üretilen bu politikaların daha etkili bir hale gelebilmesi için kurumlar arasındaki temasın artması, veri paylaşımının sağlanması ve koordinasyon sağlayacak birimlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu durum yoksul ve dilencilerin tümüne ulaşmada ve sosyal yardımların eşit dağılımında faydalı olacağı gibi birden çok kurumdan yardım ve destek alanlarla, hiçbir kuruma erişimi olmayanlar arasındaki dengesizliği ve eşitsizliği çözmeye alternatif yollar bulmaya katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla kurumlar arası iletişimin geliştirilmesi sosyal politikaların üretilmesinde çok önemli bir noktada durmaktadır.
- **Akademi ile İşbirliği:** Sağlıklı ve etkili bir sosyal politika üretimi, üzerine politika üretilecek alana dair güncel kavramsallaştırmalar ile teorik bilgilerin anlaşılmasıyla ve yapılan farklı çalışmalarda ortaya çıkan verilerin takibiyle mümkündür. Bu projede

olduğu gibi yerel kurumlar ve akademik birimler arasında sağlanacak bu tür bir işbirliği, eksikliklerin tespit edilip konuya dair yeni bilimsel araştırmaların yapılmasını teşvik edecektir. Dolayısıyla üniversitelerin araştırma birimleriyle yerel kurumların eşgüdümlü çalışması, iletişimde kalması ve varılan araştırma sonuçlarının sempozyum, panel, çalıştay vb. vasıtasıyla hem diğer devlet kurumları hem de akademinin geri kalanıyla paylaşılması çok önemlidir.

- **Doğru Bilgilendirme:** Dilencilerle ilgili yapılacak herhangi bir sosyal politikanın diğerlerini, yani kamusal alanda karşılaştığı ötekisini de içermesi gerekir. Çünkü dilencilik faaliyeti “talep eden” kadar “talepte bulunulan kişi”nin de içinde bulunduğu bir süreçtir. Bu yönüyle ilgili konuya yönelik çeşitli afişler, broşürler, kamu reklamları ve sosyal medya bilgilendirilmeleri ile halkın bilinçlendirilmesi oldukça önemlidir. Öyle ki, yoksulluk ve dilencilikğin arkasında yatan sebeplerin saklı kalmasıyla onları doğrudan suçla ilişkilendirmek ve aşağılamak da, çözüm olarak sadece hayırseverliği ve maddi yardımı benimseyerek dilencilikğin sürdürülmesine katkıda bulunmak da, ancak bu iki konuda baş aktör olan halkın doğru ve etkili bir şekilde bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesiyle engellenebilir.
- **Temel Hedefler:** Araştırma kapsamında dilencilerin karşılaştığı dört temel problem barınma, sağlık, eğitim ve istihdam olarak belirlenmiştir. Barınma sorununun çözülmesinde kira ve ucuz konut desteği; sağlık sorununun çözülmesinde tamamen ücretsiz sağlığa erişim ve çalışma hayatı dışında kaldığı için sigortası bulunmayan handikaplı gruplara özel önlemler (diğer vatandaşlardan farklı olarak herhangi bir muayene, reçete vb. ücretin alınmaması gibi); eğitim sorunu için özellikle çocukların kırtasiye, yemek, servis vb. ücretlerinin devlet destekli karşılanması ve eğitim sürecinin takip edilerek çeşitli yardımların bu süreç kapsamında şarta bağlanması; istihdam sorununun çözümünde ise; meslek edindirme kurslarını daha aktif ve cazip hale getirerek İŞKUR’la koordinasyon çerçevesi içerisinde meslek kazandırmanın gerçekleştirilmesi, grup içi dayanışmanın yüksek olduğu dilenci tipolojisinde, grubun birlikte aktif üretimini güçlendirmek açısından kefil sistemi uygulamasıyla (grup içerisindeki bir üyenin sağlanan hak, yardım ve avantajları kötüye kullanımının diğer grup üyelerini de etkilemesi) istihdam ve iş olanağı sağlanması ile özel ve kamu kuruluşlarında dilencileri topluma kazandırmaya yönelik özel istihdam kadrolarının açılması önerilebilir.
- **Kadın/Çocuk/Göçmen:** Araştırma bulgularının bize gösterdiği gibi dilencilik faaliyeti en çok kadın, çocuk ve göçmen kategorileri üzerinden şekillenmektedir. Gerek göç

hareketleriyle birlikte dilenci nüfusunun sayısal olarak büyük bir artış göstermesi, gerek çocukların dilenciliği anne ve yakın çevreden öğrenerek sürdürmesi, gerekse de kadınların anne olarak çocuklarıyla ilgili kurdukları hayallerin dilencilikten çıkış imkânı taşıması dilenciliği karakterize eden temel noktalardır. Dolayısıyla konuya yönelik herhangi bir sosyal politika üretim aşamasında bu üç grubun öncelenmesi ve özel önlemler alınması gerekmektedir. Buna göre; özellikle göçmen dilencilerin mülteci hakları konusunda bilgi eksikliklerin giderilmesi, göç idaresinde yapılması gereken işlemlerin daha kolay ve anlaşılır hale getirilmesi ve dil handikabının giderilmesi için halk eğitim merkezlerinde yaygın ve çok sayıda dil kurslarının açılması önerilmektedir. Çocukların dilenciliğin kültürel edime dönüşmesinde ve kronikleşmesindeki rolü düşünüldüğünde sokaklardan uzaklaştırılarak eğitime katılabilmesi için tüm ihtiyaçlarının devlet eliyle giderilmesi elzemdir. Çocukların eğitime kazandırılmasıyla birlikte daha önce de belirtildiği gibi ebeveynlerin iş arama, çeşitli meslek kurslarına dahil olma, çalışma ve sosyal hayata karışma gibi etkinliklere zaman ayırması ve bulunduğu dezavantajlı toplumsal hiyerarşik konumu kırması da bir imkan haline gelecektir. Kadınların ise; hem dilencilik hem de ev/aile içindeki etkin ve önemli rolü düşünüldüğünde, onların eğitim ve çalışma hayatına katılması istenilen toplumsal dönüşümün gerçekleşmesi için öncelikle ve etkin bir şekilde desteklenmesi gereken en önemli nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyişle; kadınlar bugün hem sayısal olarak dilenciliği domine edenler hem de çocukları üzerinden dilenciliği gelecek kuşaklara aktaranlar olmalarına rağmen, annelikleri ve çocukları üzerinden kurdukları hayaller onları, aynı zamanda dilenciliğin kültürel bir edime dönüşmesini engelleyecek en önemli aktörler haline getirmektedir. Dolayısıyla devletin, kadınları/anneleri incelemesi ve bu farklı göz önünde bulundurarak sosyal politikalar üretmesi önemlidir.

Tüm bu bağlamda görüldüğü üzere dilencilerin topluma kazandırılması çok boyutlu, birbiriyle ilişkisel ve işlevsel bir süreci gerektirmektedir. Dolayısıyla yerel ve ulusal kamu kurumlarının eşgüdümlü çalışmasının yanı sıra dilenciliğin toplumsal bir olgu olarak tümüyle siyaset kurumunun merkezinde yer alması ve dikkate değer bir konu olarak görülmesi gerekmektedir. Öyle ki, dilencilerin topluma kazandırılmasını hedefleyen büyük bir toplumsal dönüşüm, ancak ve ancak topyekün tüm toplumun ve siyaset kurumunun bu konuyu gündemine alması, güncel tutması ve bir hedef olarak belirlemesiyle mümkündür.

KAYNAKLAR

- Arun, Ö. Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Türkiye’de Yaşlı Bireyler Arasında Kültürel Sermaye Dağılımı. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(1): 77-100, 2009.
- Bailey, D. *Methods of Social Research*. New York: Routledge, 1987.
- Baudrillard, J. *Tüketim Toplumu*. Hazar Deliceçaylı, Ferda Kesgin (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010.
- Berger, L. P. ve Luckmann T. *Gerçekliğin Sosyal İnşası Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi*. Vefa Saygın Öğütle (çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2008.
- Birtek, F. Dilencilik Suçu. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 5(2): 121-172, 2014.
- Bogardus, E. *Sociology*. New York: Macmillan Company, 1954.
- Bora, A. Yoksulluk ve Kadınlar. *Tes-İş Dergisi*. Haziran 2007: 95-99, 2007.
- Boztepe, V. *Bir Sosyal Dışlanma Biçimi Olarak Yoksulluğun Türkiye'deki Televizyon Haberlerine Yansımaları*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Bölükbaşı, B. (2008). *Türkiye’de Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, 2008.
- Budd, J. W. *Çalışma Düşüncesi*. Fuat Man (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Buğra, A. ve Keyder, Ç. (Önsöz). İçinde: Ayşe Buğra ve Çağlar Keyder (der.). *Sosyal Politika Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008: 7-17.
- Burgess, W. E. Discussion. In: Clifford R. Shaw. *The Jack Roller: A Delinquent Boy’s Own Story*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1966: 184-197.
- Castell, R. *Ücretli Çalışmanın Tarihçesi*. Işık Ergüden (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.
- Coşkun, İ. ve Erkilet, A. *İstanbul Halkının Dilencilik Olgusuna Bakış Açısı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2010.
- Çakır, Ö. Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 83-104, 2002.
- Çapraz, A. *Sosyal Dışlanma Örneği Olarak Abdallar: Isparta Gökteş Köyü Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, 2019.
- Çelik, M. L. ve Böke, V. *“Dilencilik”: Zabitanın Cep Kitabı*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği, 2014.
- Demirtaş, M. Osmanlı Başkentinde Dilenciler ve Dilencilerin Toplum Hayatına Etkileri. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 20: 81-104, 2006.
- Deniz, T. *Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye*. Ulaştırma Güvenlik İdaresi. 18(1): 175-204, 2014.
- Donovan, J. *Feminist Teoriler*. Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Durdu, Z. Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti . Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22: 37-50, 2009
- Eaton, J. *Ekonomi Politik*. Şiar Yalçın (çev.). Ankara: Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1990.
- Erdem, T. *Feodaliteden Küreselleşmeye Temel Kavram ve Süreçler*. Ankara: Lotus Yayınevi, 2006.

- Erdoğan, N. Yok-sanma: Yoksulluk-Maduniyet ve "Fark Yaraları". İçinde: Necmi Erdoğan (ed.). *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016: 47-96
- Funken, K. (Introduction). In: Klaus Funken and Penny Cooper (ed.). *Old and New Poverty: The Challenge for Reform*. London: Rivers Oram Press, 1995: 1-4
- Gorz, A. *Yaşadığımız Sefalet Kurtuluş Çareleri*. Nilgün Tural (çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Göker, E. Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?. İçinde: Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, Ümit Tatlıcan (der). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014: 277-302.
- Gültekin L. (Giriş). İçinde: Lerzan Gültekin, Gül Güneş, Ceylan Ertuğ, Aslı Şimşek (ed.). *Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. Atılım Üniversitesi Yayınları, 2013: 1-2.
- Gündüz, O. Toplumda Dilencilik Olgusu ve Dilenci Tipi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 20(49): 861-878, 2020.
- Hart, G. Gender and Household Dynamics: Recent Theories and Their Implications. In: M.G. Quibria (der.). *Critical Issues in Assian Development*. Hong Kong: Oxford University Press, 1995.
- Harvey D. *Postmodern Durum*. Sungur Savran (çev.). İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Hulme, D., Moore K. and Shepherd A. Chronic Poverty: Meanings and Analytical Frameworks. Chronic Poverty Research Centre Working Paper, November 2001.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. *Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.
- İmanlı, E. *Yeni Dünya Düzeninin Geleceği: Eşitsizlik, Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, (Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Jessop, B. Fordism and Post Fordism a Critical Reformulation. In: A. J. Scott, M. Storper (der). *Pathways To Industrialization And Regional Devalopment*. New York: Routledge, 1992: 42-62.
- Kalfa-Topateş, A. *Türkiye'de Yoksulluk Bağlamında Dilenme Kültürü*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Karacoşkun, M.D. Beggary as a Means of Emotional Exploitation: Aqualitative Inquiry Into the Beggary in Sivas. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 9(4): 39-49, 2009.
- Kesgin, B. *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*. İstanbul: Açılım Kitap, 2012.
- Kükreler, M. *Ankara'da Dilencilik ve Sadaka Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Kümbetoğlu, B. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2005.
- Lewis, O. *İşte Hayat*. Vahit Çelikbaş (çev.). İstanbul: E Yayınları, 1965.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. *Designing Galitative Research*. Newbury Park: Sage Publications, 1989.
- Méda, D. *Emek Kaybolma Yolunda Bir Değer Mi?*. Işık Ergüden (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Mingione, E. The New Urban Powerty and the Underclass İntroduction. *International Journal of Urban and Regione Research*. 17: 324-326, 1993.
- Neuman, W. L. *Toplumsal Araştırma Yöntemleri I*. Sedef Özge (çev.). Ankara: Yayın Odası, 2016.
- O'Brian, R. Culture Of Poverty. In: Mehmet Odekon (ed.). *Encyclopedia of World Poverty*. USA: Sage Publications, 2006: 222-224.

- Ocak, E. Yoksulun Evi. İçinde: Necmi Erdoğan (ed). *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016: 133-173.
- Oz, A. Sosyal Tip Problemi: Bir Gözden Geçirme. Alper Günaydın (çev). *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*. 18(18): 357-394, 2018.
- Özcan, H. *Bir Toplumsal Problem Odağı Olarak Dilenciler*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Özer, Y. E. ve Yontar, İ. G. Kent Güvenliğini Tehdit Eden Bir Unsur Olarak Dilencilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(43): 237-249, 2013.
- Özlem D. *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2008.
- Palabıyık, A. *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Yoksulluk ve Dilencilik: Van İli Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Parin, S. Dilencilik Yoksulluk İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*. 3(20): 23-37, 2010.
- Rahnema, M. *Sefaletin Yoksulluğu Kovduğu Bir Dünya*. Ankara: Maki Basın Yayın, 2009.
- Silver, H. Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Review*. 133(5/6): 531-578, 1994.
- Sirkeci, İ. ve Yüceşahin, M. Türkiye’de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*. 1(1): 1-10, 2014.
- Standing, G. *Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf*. Ergin Bulut (çev.). İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Şenel, A. *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Verso Yayıncılık, 1991.
- Şener, Ü. Kadın Yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*. 36(4): 51-67, 2012.
- Şenses, F. *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- Taburoğlu, Ö. *Toplumsal Dayanışma, İşbölümü ve Dilencilik Olgusu Arasındaki İlişkiler: Almanya ve Türkiye Karşılaştırması*, (Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Tartanoğlu, Ş. Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Istanbul Journal of Sociological Studies*. 42: 1-13, 2010.
- Temiz, D. N. Göçmen ve Mülteci Öğrencilere Türkçe Öğretiminde Okulda Yapılan Oryantasyon Çalışmalarının Rolü. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED)*. 2(2): 45-59, 2020.
- Temiz, H. E. Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum*. 2(17): 61-100, 2008.
- Tobias, E. I. ve Mukhopadhyay, S. Disability and Social Exclusion: Experiences of Individuals with Visual Impairments in the Oshikoto and Oshana Regions of Namibia. *Psychology and Developing Societies*. 29(1): 22-43, 2017.
- Topak, O. *Refah Devleti ve Kapitalizm 2000’li Yıllarda Türkiye’de Refah Devleti*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Turner, B. *Eşitlik*. Bahadır Sina Şener (çev.). Ankara: Dost Kitabevi, 1997.
- Türk Hukuk Lügatı. 3. Baskı. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991. <https://bozbel.files.wordpress.com/2013/01/tc3bcrk-hukuk-lc3bcgatc4b1.pdf>. Erişim Tarihi: 21.07.2023.
- Urhan, B. Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve İşçi Sendikalarında İzdüşümleri. *Türk Tabipler Birliği Mesleki ve Sağlık Güvenlik Dergisi*. 15(56): 22-29, 2015.
- Vatandaş, C. Dilenciler ve Dilencilik: Sosyolojik Bir Araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(1): 170-183, 2002.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.
- Yılmaz, C. Yoksulluk Söyleminin Sosyolojisi: 1980 Sonrası Hükümet Programları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(1): 291-308, 2012.
- Zadro, L., Williams, K. D., ve Richardson, R. Riding the ‘O’train: Comparing the Effects of Ostracism and Verbal Dispute on Targets and Sources. *Group Processes & Intergroup Relations*. 8(2): 125-143, 2005.

EKLER

EK 1: Bilimsel Etik Kurul Onayı

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
25.02.2022	2	2022-131

KARAR NO: 2022-131
KARAR NO: Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Selim EREN ile Doç. Dr. İlyas SUCU' nun " Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun Kenti Örneği" isimli TÜBİTAK Projesine ilişkin mülakat, gözlem ve ses kaydı analizi çalışmalarını içeren 52328 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Selim EREN ile Doç. Dr. İlyas SUCU' nun " Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun Kenti Örneği" isimli TÜBİTAK Projesine ilişkin mülakat, gözlem ve ses kaydı analizi çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

EK 2: Mülakat Soruları (Yerli Dilenciler)

YENİ YOKSULLUK BAĞLAMINDA DİLENCİLİK ve DİLENME KÜLTÜRÜ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ ÇALIŞMASI MÜLAKAT CETVELİ

Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun İli Örneği başlıklı bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yürütülmekte olan BAP Projesi çerçevesinde ve Prof. Dr. Selim EREN ve Doç. Dr. İlyas SUCU yürütücülüğünde yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, yeni yoksulluk bağlamında dilencilik olgusunun çok boyutlu bir biçimde ortaya konmasıdır. Bu çalışma ve çalışmada size yöneltilecek olan sorular Ondokuz Mayıs Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu tarafından incelenmiş ve uygun bulunmuştur.

Bu çalışmaya katılmak tamamen sizin buna rıza göstermeniz (gönüllülük) esasına dayalıdır. Vereceğiniz cevaplar tamamıyla saklı tutulacak ve kimlik bilgilerinizi ifşa edecek halde hiçbir şekilde başkaları ile paylaşılmayacaktır.

Ekteki mülakat cetvelinde görüp inceleyebileceğiniz üzere, size yöneltilecek olan sorular mahrem konular hakkında değildir ve bunların size kişisel olarak rahatsızlık verici olmayacağını düşünüyoruz. Kendinizle mülakat yapılmasını kabul etmeniz size yöneltilecek her soruya cevap vermenizi gerektirmemektedir ve istediğiniz takdirde araştırmamıza katılmaktan bütünüyle vazgeçebilir, vermiş olduğunuz cevapların hepsinin veya bir kısmının araştırmamızda dikkate alınmamasını isteyebilirsiniz.

Bölüm 1: Sosyo-Demografik Özellikleri

- 1.1. Doğum tarihiniz:
- 1.2. Doğduğunuz yerleşim yeri neresidir: köy, kasaba, kent, büyük kent vb.
- 1.3. Hangi ilçede ve mahallede ikamet etmektesiniz?
- 1.4. Medeni durumunuz:
- 1.5. Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?
- 1.6. İçinde bulunduğunuz hane halkı kaç kişilik ve kimlerden oluşmakta?
- 1.7. Çocuklarınız eğitimlerine devam ediyorlar mı?
- 1.8. Herhangi bir mülkünüz (Ev, araba, tarla vb.) var mı?
- 1.9. Eğitim durumunuz nedir?

Bölüm 2: Dilenme Hayatı

- 2.1. Dilenmeye ne zaman ve nasıl başladınız, kaç yıldır dileniyorsunuz?
- 2.2. Hangi aralıklarla dileniyorsunuz?
- 2.3. Dilencilikten elde ettiğiniz günlük ortalama gelir ne kadar?
- 2.4. Gelir elde ettiğiniz başka bir mesleğiniz var mı, varsa nedir?
- 2.5. Neden dileniyorsunuz?

- 2.9.Dilenciliği bazı insanlar suç olarak değerlendiriyor siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?
2.10.Dilencilik sizce nedir?
2.11.Dilenciliği bir meslek olarak görüyor musunuz, görüyorsanız neden?

Bölüm 3: Dilenme Kültürü

- 3.1.Dilenciliği birilerinden öğrendiniz mi, evetse nasıl ve kimden öğrendiniz, sizin dilenciliği öğrettiğiniz birileri var mı?
3.2.İlk dilenme deneyiminizde neler yaşadınız, zorlandınız mı, neden ve nasıl anlatır mısınız?
3.3.Ailenizde başka dilenenler var mı, varsa kimler?
3.4.Dilenirken tercih ettiğiniz mekanları nasıl ve neye göre seçiyorsunuz?
3.5.Yaşadığınız yerden farklı bir yerde mi dileniyorsunuz, öyleyse nedeni nedir?
3.6.Dilenciler arasında bir bölge, yer veya mekan ayrımı var mı, varsa nasıl ve neye göre belirlenmekte?
3.7.Dilenirken çevrenizdeki başka bir dilenci sizi rahatsız ediyor mu, ediyorsa neden?
3.8.Dilenirken göçmen dilencilerle karşılaşılıyor musunuz, onlarla bir sorun yaşıyor musunuz veya yaşadınız mı?
3.9.Dilenmek sizce günah mı, günah olduğunu düşünüyorsanız sizce neden?

Bölüm 4: Dilenme Stratejileri ve Motivasyonları (Bu bölümdeki 4.5. soru çocuklara sorulmayacaktır).

- 4.1.Dilenirken hangi taleplerde bulunuyorsunuz? (Para, yiyecek, erzak, vb.)
4.2.Dilenirken kullandığınız cümleler nelerdir, örnek verebilir misiniz? (Dini argümanlar, vb.)
4.3.Dilenirken kullandığınız cümleler mekana göre değişiklik gösteriyor mu?
4.4.Dilenirken tercih ettiğiniz özel bir kıyafet var mı, varsa neden?
4.5.Dilenirken çocuğunuz ya da çocuklarınız yanınızda bulunuyor mu, neden?
4.6.Dilenirken karşınızdaki kişinin dışsal özelliklerinin (Cinsiyetinin, yaş, giyim-kuşam, vb.) bir önemi sizce var mı?
4.7.Dilenirken yalan söylemek zorunda kalıyor musunuz, neden?
4.8.Dilenirken ısrarcı davranıyor musunuz?
4.9.Dilenirken bir şey satıyor musunuz, neden?
4.10.Dilenirken telefon, para vb. eşyalarınızı saklama gereği duyuyor musunuz, neden?
4.11.Kazandığınız gelirin dilenmeyi sürdürmenizde bir etkisi var mı, neden?
4.12.En çok hangi dönemlerde kazanç sağlıyorsunuz? (Ramazan, Cuma, vb.), Neden?

Bölüm 5: Çalışma Hayatına Dair (Bu bölümdeki 6.3, 6.4, 6.5 ve 6.6. sorular çocuklara sorulmayacaktır)

- 5.1.Hayatınız boyunca karşılığında ücret aldığınız bir işte çalıştınız mı? Nasıl bir işte ne zaman ve ne kadar süre çalıştınız?
5.2.Ailenizde ücretli bir işte çalışan veya çalışanlar var mı?
5.3.Şu an asgari ücretli bir iş bulsanız dilenciliği bırakır mısınız?
5.4.Nasıl bir çalışma ortamı, maaş ve şartlar size dilenciliği bıraktırır?
5.5.Sigorta primlerinizi ödüyor musunuz, ödüyorsanız nasıl?
5.6.Emeklilik planınız var mı, varsa nedir?
5.7.Dilenciliği bırakmayı hiç düşündünüz mü?
5.8.Sizce dilenciliğin faydaları veya zararları var mı, varsa neler?
5.9.Zabıtalarla sorun yaşadınız mı ya da yaşıyor musunuz, ne tür sorunlar ve bunları nasıl çözümlüyorsunuz?
5.10.Gelecekte nasıl bir beklentiniz, hayaliniz var?

Bölüm 6: Sosyal Dışlanma ve Kurumsal İlişkiler (Bu bölümdeki 6.4 ve 6.6. sorular çocuklara sorulmayacaktır)

- 6.1.Dilenirken karşılaştığınız olumsuz tavır ve tutumlar var mı varsa nelerdir, açıkla mısınız?
- 6.2.Dilenirken herhangi bir tacize (sözlü ya da cinsel) uğradınız mı, uğradıysanız olayı anlatır mısınız?
- 6.3.Toplumdan dışlandığınızı düşünüyor musunuz, neden?
- 6.4.Herhangi bir sosyal gruba (siyasi parti, dernek, gençlik kolları, il-ilçe başkanlıkları vb.) üye misiniz?
- 6.5.Herhangi bir sorunla karşılaştığınızda nerelerden yardım talep edersiniz? (Valilik, belediye vb.; siyasi parti, kanaat önderleri, cemaat önderleri, cami imamı, vb.; aile, akrabalar, arkadaşlar vb.)
- 6.6. İŞKUR kaydınız mevcut mu, aktif olarak iş arıyor musunuz veya İŞKUR dışında iş başvurusu yaptınız mı? Bu başvuruları yaparken herhangi bir mesleki eğitim kursuna gittiniz mi, bir sertifika aldınız mı? (Halk eğitim, belediye meslek kursları vb.)

Mülakatı yapan kişi, yer ve saat bilgileri:

Kişi:

Yer:

Saat:

Mülakat yapılan kişinin ayırt edici özellikleri ve gözlem notları:

EK 3: Mülakat Soruları (Göçmen Dilenciler)

YENİ YOKSULLUK BAĞLAMINDA DİLENCİLİK ve DİLENME KÜLTÜRÜ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ ÇALIŞMASI MÜLAKAT CETVELİ (Göçmen Dilencilere Dair Sorular)

Yeni Yoksulluk Bağlamında Dilencilik ve Dilenme Kültürü: Samsun İli Örneği başlıklı bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde yürütülmekte olan BAP Projesi çerçevesinde ve Prof. Dr. Selim EREN ve Doç. Dr. İlyas SUCU yürütücülüğünde yapılmaktadır. Çalışmanın amacı, yeni yoksulluk bağlamında dilencilik olgusunun çok boyutlu bir biçimde ortaya konmasıdır. Bu çalışma ve çalışmada size yöneltilecek olan sorular Ondokuz Mayıs Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu tarafından incelenmiş ve uygun bulunmuştur.

Bu çalışmaya katılmak tamamen sizin buna rıza göstermeniz (gönüllülük) esasına dayalıdır. Vereceğiniz cevaplar tamamıyla saklı tutulacak ve kimlik bilgilerinizi ifşa edecek halde hiçbir şekilde başkaları ile paylaşılmayacaktır.

Ekteki mülakat cetvelinde görüp inceleyebileceğiniz üzere, size yöneltilecek olan sorular mahrem konular hakkında değildir ve bunların size kişisel olarak rahatsızlık verici olmayacağını düşünüyoruz. Kendinizle mülakat yapılmasını kabul etmeniz size yöneltilecek her soruya cevap vermenizi gerektirmemektedir ve istediğiniz takdirde araştırmamıza katılmaktan bütünüyle vazgeçebilir, vermiş olduğunuz cevapların hepsinin veya bir kısmının araştırmamızda dikkate alınmamasını isteyebilirsiniz.

Bölüm 1: Sosyo-Demografik Özellikleri

- 1.1. Doğum tarihiniz:
- 1.2. Doğduğunuz yerleşim yeri neresidir: köy, kasaba, kent, büyük kent vb.
- 1.3. Hangi ilçede ve mahallede ikamet etmektesiniz?
- 1.4. Medeni durumunuz:
- 1.5.Çocuğunuz var mı, varsa kaç tane?
- 1.6. İçinde bulunduğunuz hane halkı kaç kişilik ve kimlerden oluşmakta?
- 1.7.Çocuklarınız eğitimlerine devam ediyorlar mı?
- 1.8. Herhangi bir mülkünüz (ev, araba, tarla vb) var mı?
- 1.9. Eğitim durumunuz nedir?

Bölüm 2. Göçmenliğe Dair Sorular

- 2.1.Türkiye'ye hangi tarihte göç ettiniz ve Türkiye'yi tercih nedenleriniz nelerdir?
- 2.2.Dilenmeye karar vermeden önce Türkiye'de farklı bir iş arayışında bulundunuz mu?
- 2.3.Dilenirken iletişimle ilgili bir sorun yaşıyor musunuz ya da yaşadınız mı?

- 2.4.Göçmen olmanızdan kaynaklı dilenirken karşılaştığınız tepkiler var mı, varsa nelerdir?
- 2.5.Göçmen olmanın dilenmede bir avantaj veya dezavantaj sağladığını düşünüyor musunuz?
- 2.6.Dilenirken göçmen olmayan/yerli dilencilerle bir etkileşim, ilişki veyahut sorun yaşadınız mı, yaşadıysanız bunlar nelerdir? (Mekan-alan kavgası, vb.)
- 2.7.Diğer göçmenlerle veya göçmen dilencilerle iletişim halinde misiniz? (Örgütlü bir dilencilik eylemi gerçekleşmekte mi?)
- 2.8.Sizi yerli dilencilerden ayıran farklılıklarınız veya benzerlikleriniz var mı, varsa bunlar nelerdir?
- 2.9. Türkiye’de yaşamaya ve burada dilenmeye devam etmeyi düşünüyor musunuz? Neden?
- 2.10.Geldiğiniz yer ile Türkiye’deki yaşantınız arasında farklılıklar var mı?

Bölüm 3: Dilene Hayatı

- 3.1.Dilenmeye ne zaman ve nasıl başladınız, kaç yıldır dileniyorsunuz?
- 3.2.Hangi aralıklarla dileniyorsunuz?
- 3.3. Dilencilikten elde ettiğiniz günlük ortalama gelir ne kadar?
- 3.4.Gelir elde ettiğiniz başka bir mesleğiniz var mı, varsa nedir?
- 3.5.Neden dileniyorsunuz?
- 3.9.Dilenciliği bazı insanlar suç olarak değerlendiriyor siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?
- 3.10.Dilencilik sizce nedir?
- 3.11.Dilenciliği bir meslek olarak görüyor musunuz, görüyorsanız neden?

Bölüm 4: Dilene Kültürü

- 4.1.Dilenciliği birilerinden öğrendiniz mi, evetse nasıl ve kimden öğrendiniz, sizin dilenciliği öğrettiğiniz birileri var mı?
- 4.2.İlk dilene deneyiminde neler yaşadınız, zorlandınız mı, neden ve nasıl anlatır mısınız?
- 4.3.Ailenizde başka dilenenler var mı, varsa kimler?
- 4.4.Dilenirken tercih ettiğiniz mekanları nasıl ve neye göre seçiyorsunuz?
- 4.5.Yaşadığınız yerden farklı bir yerde mi dileniyorsunuz, öyleyse nedeni nedir?
- 4.6.Dilenciler arasında bir bölge, yer veya mekan ayrımı var mı, varsa nasıl ve neye göre belirlenmekte?
- 4.7.Dilenirken çevrenizdeki başka bir dilenci sizi rahatsız ediyor mu, ediyorsa neden?
- 4.8.Dilenmek sizce günah mı, günah olduğunu düşünüyorsanız sizce neden?

Bölüm 5: Dilene Stratejileri ve Motivasyonları (Bu bölümdeki 5.5. soru çocuklara sorulmayacaktır).

- 5.1.Dilenirken hangi taleplerde bulunuyorsunuz? (Para, yiyecek, erzak, vb.)
- 5.2.Dilenirken kullandığınız cümleler nelerdir, örnek verebilir misiniz? (Dini argümanlar, vb.)
- 5.3.Dilenirken kullandığınız cümleler mekana göre değişiklik gösteriyor mu?
- 5.4.Dilenirken tercih ettiğiniz özel bir kıyafet var mı, varsa neden?
- 5.5.Dilenirken çocuğunuz ya da çocuklarınız yanınızda bulunuyor mu, neden?
- 5.6.Dilenirken karşınzdaki kişinin dışsal özelliklerinin (cinsiyetinin, yaş, giyim-kuşam, vb) bir önemi sizce var mı?
- 5.7.Dilenirken yalan söylemek zorunda kalıyor musunuz, neden?
- 5.8.Dilenirken ısrarcı davranıyor musunuz?
- 5.9.Dilenirken bir şey satıyor musunuz, neden?
- 5.10.Dilenirken telefon, para vb. eşyalarınızı saklama gereği duyuyor musunuz, neden?
- 5.11.Kazandığınız gelirin dilenmeyi sürdürmenizde bir etkisi var mı, neden?

5.12.En çok hangi dönemlerde kazanç sağlıyorsunuz? (Ramazan, Cuma, vb.), Neden?

Bölüm 6: Çalışma Hayatına Dair (Bu bölümdeki 6.3, 6.4, 6.5 ve 6.6. sorular çocuklara sorulmayacaktır)

- 6.1.Hayatınız boyunca karşılığında ücret aldığınız bir işte çalıştınız mı? Nasıl bir işte ne zaman ve ne kadar süre çalıştınız?
- 6.2.Ailenizde ücretli bir işte çalışan veya çalışanlar var mı?
- 6.3.Şu an asgari ücretli bir iş bulsanız dilenciliği bırakır mısınız?
- 6.4.Nasıl bir çalışma ortamı, maaş ve şartlar size dilenciliği bıraktırır?
- 6.5.Sigorta primlerinizi ödüyor musunuz, ödüyorsanız nasıl?
- 6.6.Emeklilik planınız var mı, varsa nedir?
- 6.7.Dilenciliği bırakmayı hiç düşündünüz mü?
- 6.8.Sizce dilenciliğin faydaları veya zararları var mı, varsa neler?
- 6.9.Zabıtalarla sorun yaşadınız mı ya da yaşıyor musunuz, ne tür sorunlar ve bunları nasıl çözümlüyorsunuz?
- 6.10.Gelecekte nasıl bir beklentiniz, hayaliniz var?

Bölüm 7: Sosyal Dışlanma ve Kurumsal İlişkiler (Bu bölümdeki 7.4 ve 7.6. sorular çocuklara sorulmayacaktır)

- 7.1.Dilenirken karşılaştığınız olumsuz tavır ve tutumlar var mı varsa nelerdir, açıkla mısınız?
- 7.2.Dilenirken herhangi bir tacize (sözlü ya da cinsel) uğradınız mı, uğradıysanız olayı anlatır mısınız?
- 7.3.Toplumdan dışlandığınızı düşünüyor musunuz, neden?
- 7.4.Herhangi bir sosyal gruba (siyasi parti, dernek, gençlik kolları, il-ilçe başkanlıkları vb.) üye misiniz?
- 7.5.Herhangi bir sorunla karşılaştığınızda nerelerden yardım talep edersiniz? (Valilik, belediye vb.; siyasi parti, kanaat önderleri, cemaat önderleri, cami imamı, vb.; aile, akrabalar, arkadaşlar vb.)
- 7.6.Göç İdaresi ile bağlantınız var mı, varsa veya yoksa neden?

Mülakatı yapan kişi, yer ve saat bilgileri:

Kişi:

Yer:

Saat:

Mülakat yapılan kişinin ayırt edici özellikleri ve gözlem notları:

EK 4: Mülakat Soruları (Zabıta Memurları)

YENİ YOKSULLUK BAĞLAMINDA DİLENCİLİK ve DİLENME KÜLTÜRÜ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ ÇALIŞMASI MÜLAKAT CETVELİ -Zabıta Memurlarına Yönelik Sorular-

- 1) Cinsiyet:
- 2) Doğum tarihi:
- 3) Çalıştığı zabıta müdürlüğü:
- 4) Zabıta müdürlüğündeki göreviniz nedir?
- 5) Ne kadar süredir çalışıyorsunuz?
- 6) Dilenciliği nasıl tanımlıyorsunuz? (Sizce bir meslek mi? Nasıl öğreniliyor ya da öğretiliyor?)
- 7) Sizce dilenciliğin nedenleri nelerdir? (Yoksulluk, göç gibi süreçler mi? Yoksa bir kültür mü? İş reddi mi? vb.)
- 8) Dilencilerin zabıta müdürlüğüne getirildiği bir günün rutin işleyişini anlatır mısınız?
- 9) Dilencilerle yaşadığınız en marjinal deneyim nedir?
- 10) Dilencilere yaklaşımınız cinsiyet, ırk ve yaşa göre farklı stratejiler içeriyor mu?
- 11) Dilencilerin gözlemlediğiniz para saklama stratejileri neler? Bu zamana kadar dilencilerin üzerinden çıkan en yüksek miktar nedir?
- 12) Dilencileri en çok hangi bölgelerden alıyorsunuz?
- 13) Dilencilerin kaçma girişimlerine karşı geliştirdiğiniz stratejiler var mı?
- 14) Sahada dilenciler ile karşılaşmanızda halktan herhangi bir tepki alıyor musunuz?
- 15) Dilenciler arasında tespit ettiğiniz bir örgütlenme var mı? Bu örgütlenme nasıl işliyor?
- 16) Dilenciler zabıtalara karşı nasıl bir savunma mekanizmasına sahip? En çok kullandıkları argümanlar ve sergiledikleri davranışlar neler?
- 17) Göçmenler geldikten sonra dilenme faaliyetinde ne gibi yapısal değişiklikler gözlemlediniz?
- 18) Göçmen ve yerli dilenciler arasında tespit ettiğiniz herhangi bir dayanışma ya da kutuplaşma eğilimi var mı?
- 19) Dilencilerle iletişiminizde duygusal bir gerilim yaşıyor musunuz? Dilencilerle karşılaşmalarınızda ilk deneyimlerinizden bu yana neler değişti?
- 20) İş dışında dilencilerle iletişiminiz farklı mı? Mesela sadaka veriyor musunuz?
- 21) Zabıta müdürlüklerinin politikalarını dilenciliği önlemede yeterli buluyor musunuz?
- 22) Sizce ne gibi sosyal politikalar dilenciliği önlemede etkin olabilir?
- 23) Bizim sormadığımız ama sizin eklemek istediğiniz bir şey var mı?

Mülakatı yapan kişi, yer ve saat bilgileri:

Kişi:

Yer:

Saat: